3.2. መርሆዎች፣

3.2.1.የብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ሉዓላዊነት፣

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግስት ከሚመራባቸው መሠረታዊ መርሆዎች ውስጥ ቀዳሚው የሉዓላዊነት ጥያቄን የሚመልስ ነው:: ሉዓላዊነት ደግሞ የማይገደብና የማይጠየቅ የመጨረሻው ስልጣን ባለቤትነት ማለት ነው፤ በሌላ አነጋገር የሉዓላዊነት ጥያቄ የስልጣን ጥያቄ ነው:: የኢትዮጵያን የረጅም ታሪክ ስንመለከት ነገስታቱና አፄዎቹ የሉዓላዊ ስልጣን ባለቤቶች ነበሩ:: የነገስታቱ ቃል ከሕዝብ ድምፅ ይልቅ ተደማጭነት ነበረው፣ የደርግ መንግስም የነገስታቱን ሉዓላዊነት ቀምቶ በ“ሠራተኛው ፓርቲ” ስም በእጁ ጠቀለለ:: የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግስት የኢትዮጵያ ብሔሮች፡ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ለዘመናት ተነጥቀውት የነበሩትን የስልጣን ባለቤትነት ያስመለሰ ነው:: ለዚህም ነው የሕገ-መንግስቱ አንቀጽ 8 ብሔሮች፡ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የሉዓላዊ ስልጣን ባለቤቶች ናቸው ብሎ የሚደነግገው:: የሕዝቡ ሉዓላዊነት የሚገለፀው ደግሞ በሕዝቡ ቀጥተኛ ተሳትፎ ወይም በውክልና መሆኑን ይኸው አንቀጽ በግልጽ አስቀምጧል::

ኢትዮጵያ እንደ አንዳንድ የምዕራባውያን ቀደምት ፌዴሬሽኖች የአንድ ብሔር ወይም ሕዝብ ሀገር አይደለችም:: ይልቁንም፣ የራሳቸው ቋንቋ፣ ባሕል፣ ታሪክ፣ መልከዓ-ምድራዊ አሠፋፈርና ባህላዊ አስተዳደር የነበራቸው በርካታ ብሔሮች፡ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የሚኖሩባት ሕብረ ብሔራዊ አገር ናት:: ቀደም ባሉት ሥርዓቶች ግን እነዚህ ብዙሀ ሕዝቦች ማንነታቸው ተክዶ፤ መብታቸው ታፍኖና ተጠቃሚነታቸው ተነፍጎ እንዲኖሩ የተገደዱበት ሁኔታ ተፈጥሯል:: ይህንንም በመቃወም፣ በተለያዩ መንገዶች ባደረጉት ተቃውሞና ትግል ኢ-ዴሞክራሲያዊ የነበረውን ሥርዓት ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ በተባበረ ክንዳቸው አስወግደውታል::

ሥለሆነም ኢትዮጵያን እንደ አዲስ በመገንባት ሂደት የአገሪቷን ብዝሀነት እውቅና መስጠት ቀዳሚ ተግባር መሆኑ ታምኖበት ነበር:: በኢትዮጵያ ጥሬ ሀቅ የሆነውን ብዝሀነት በመካድ ጠንካራ አገር መመስረት የማይቻል መሆኑን የፖለቲካ ታሪካችን አሳይቶን አልፏል:: በመሆኑም፣ ሳንበታተን እንደ አንድ አገር መቀጠል ካለብን የነዚህን ሕያው የሆኑ አካላት ማንነትና ሕልውና እውቅና መስጠት ይገባ ነበር:: የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ

መንግሥትም ያደረገው ይህንኑ ነው፡፡ በቅድሚያ ከብሔሮቿ፣ ብሔረሰቦቿና ሕዝቦቿ ውጭ ኢትዮጵያ የምትባል ሀገር አለመኖሯን አወጀ፡፡ ይህ ከሆነ ደግሞ፣ የሥልጣን የመጨረሻው ምንጭ ሊሆኑ የሚገባው እነዚሁ የአገሪቱ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ናቸው፡፡ ሕገ መንግሥቱ የሕዝቦችን የሉዓላዊ የሥልጣን ባለቤትነት የፌዴራል ሥርዓቱ መሠረታዊ መርህ በማድረግም በቡድናዊ ማንነቶች መብት ዙሪያ ሲነሱ የነበሩ ተጨባጭ የዴሞክራሲ ጥያቄዎች ምላሽ ሰጥቷል፡፡ የሕዝቦችን መብቶች በማፈን ነገስታትን ከነቢያት እኩል ሲያስቀምጡ የነበሩ የዘውድ ሥርዓቶችና የሰው ሕይወትን ከዕቃ በታች ይመለከት የነበረ የደርግ ስርዓት ታሪክ ያሳለፉ የኢትዮጵያ ሕዝቦች የሉዓላዊ ስልጣን ባለቤት ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ናቸው የሚለውን ድንጋጌ ሊቀበሉ አይችሉም ነበር፡፡ በዚህም ምክንያት ነው ተንኮታኩተው እስከናካቴው ሊወድቁ የቻሉት፡፡

3.2.2. የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት፣

ቀደም ሲል ለመግለጽ እንደተሞከረው፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦች በአገራቸው የፖለቲካ፣ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ እንቅስቃሴ ውስጥ ሚና አልነበራቸውም፤ በአጭሩ፣ ከፖለቲካው የተገለሉ፣ ከኢኮኖሚው ተጠቃሚ ያልነበሩና በማኅበራዊ ሕይወታቸው እጅግ የተጨቆኑ ሆነው ቆይተዋል፤ በሀገራቸው ጉዳይ ባይተዋር እንዲሆኑ ተገደዋል፡፡ ይህን ሁኔታ በመቀየር መብቶቻቸውን፣ ነጻነቶቻቸውንና ጥቅሞቻቸውን ለማስጠበቅ ሁሉም ብሔር ብሔረሰቦች በርካታ መስዋዕትነትን የጠየቀ ረጅምና መራር ትግል ማሳለፍ ነበረባቸው፡፡ ከዚህ ሁሉ ሂደት በኋላ የተገኘው ነፃነትም ሕዝቦች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው እንዲወስኑ በር የከፈተ ነበር፡፡

ስለሆነም የአዲሲቷ ኢትዮጵያ ምስረታ በሕዝቦቿ ፈቃድና ስምምነት ላይ መቆሙ ግድ ሆነ፡፡ ይህ እንዲሆን ደግሞ አዲሱ ሥርዓት የሕዝቦችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት መሠረት በማድረግ መመስረት ነበረበት፡፡ በሕገ መንግሥቱ መግቢያ ላይ የተቀመጡት ሀረጎችም፣ ሕገ መንግሥቱ የአገራችን ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ስምምነት ውጤት መሆኑን በግልጽ ያስቀምጣል፤ በሌላ አገላለጽ፣ ብሔር ብሔረሰቦች የአገሪቷ ባለቤቶች መሆናቸውን ያበስራል፡፡ ይህንን ለማስረገጥም፣ የህገ መንግሥቱ አንቀጽ 8፣ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የሉዓላዊ ሥልጣን ባለቤቶች መሆናቸውን

ያስቀምጣል፡፡ በተመሳሳይ መልኩ እነዚህ ሕዝቦች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብት እስከ መገንጠል ድረስ ያላቸው መሆኑ በአንቀጽ 39 ላይ ተገልጿል፡፡

የፌዴራል ሥርዓቱ አወቃቀርም ይህንን የብሔር ብሔረሰቦችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት መርህ መሠረት በማድረግ የተዋቀረ መሆኑን ከሕገ መንግሥቱ የተለያዩ አንቀጾች መረዳት ይቻላል፡፡ የክልሎችን አወቃቀር የሚገልፀው አንቀጽ 46 እና የፌዴሬሽኑን አባላት የሚገልጸው አንቀጽ 47 ክልሎች ማንነትን መሠረት አድርገው እንደሚዋቀሩና በክልሎች ውስጥ ያሉ ብሔር ብሔረሰቦች የራሳቸውን ክልል መመስረት እንደሚችሉ ይገልጻሉ፡፡ በአንቀጽ 48 የተቀመጠው የክልሎች አከላለል ለውጦች አወሳሰንም የሕዝብን ፍላጎት መሠረት በማድረግ የሚከናወን መሆኑን ያመለክታል፡፡ ስለ ሥልጣን አካላት አወቃቀር የሚገልፀው አንቀጽ 50 እንዲሁም የፌዴሬሽን ምክር ቤት ተግባርና ኃላፊነት፣ አወቃቀር፣ ውክልናና አሠራር ሌሎች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት ተግባራዊ የሚደረጉበትን አሠራር የሚያመለክቱ ናቸው፡፡

3.2.3. የሕገ መንግሥት የበላይነት

የሕግ የበላይነት ስንል ማንም ሰው ከሕግ በላይ አይደለም ማለት ነው፤ ማንም ሰው በሕገ መንግሥቱ የተቀመጡትን የግልና የቡድን መብቶችና ነፃነቶች, መግፈፍ፣ መሸራረፍ ወይም መጨፍለቅ አይችልም ማለት ነው፤ በሕገ መንግሥቱ የተቀመጡትን የስልጣን ገደቦችና የመንግሥት አሠራር ሥርዓቶች ሊያከብር ይገባል ማለት ነው፤ ለሚሰራው ሥራ ሁሉ በሕገ መንግሥቱ ማዕቀፍ ተጠያቂ ነው ማለት ነው፡፡ የሕገ መንግሥት የበላይነት ሲባል በሕግ መምራት ማለት ሳይሆን፣ የሥልጣን መገደብን፣ በሕግ ፊት እኩል መሆንን፣ የሕግ አተገባበር ሥነስርዓት መጠበቅንና የሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች መከበርን መሠረት ያደረገ ሥርዓት መኖር ማለት ነው፡፡ የሕገ መንግሥት ወይም የሕግ የበላይነት በሌለበት ሁኔታ ሊኖር የሚችለው የሰዎች የበላይነት፣ ይህም ማለት ጉልበትና ኃይል ያላቸው ሰዎች የበላይነት ነው፡፡ ሁሉም ሰው በሕግ በማይጠየቅበት ሥርዓት ተጠያቂ ያልሆነው ወገን እንደፈለገውና እንደሻው ማድረግ ይችላል ማለት ነው፡፡ በታሪክም ገዢዎችና ሕግ አንድና አንድ የነበሩበት ጊዜ ነበር፡፡ ስለሆነም ሕግ ማለት የገዢው ፍላጎትና ፈቃድ ማለት ነበር፡፡

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ-መንግስት ከቆመባቸው ምሰሶዎች ውስጥ አንዱ የሕገ-መንግስት የበላይነት ነው፡፡ ሕገ-መንግስት የበላይ ሕግ ነው የሚባልበት ምክንያት ሕገ-መንግስት በሰዎች ወይም በበታች ሕጎች፣ ልማዶች ወይም አሠራሮች የሚጣስ ከሆነ የዜጎች መብትና ግዴታ ስለሚጣስ እንዲሁም የመንግስት ስልጣንና አሠራር ገደብና ዋስትና ስለሚያጣ ነው፡፡ ስለሆነም ሕገ-መንግስቱን የሚቃረን ማናቸውም ሕግ፣ ልማድና መንግስታዊ ውሳኔ ተፈፃሚነት አይኖራቸውም፡፡ ከሕገ-መንግስቱ ድንጋጌ የምንረዳው ትልቁ ነጥብ ዜጎች ሕገ-መንግስቱ ያጎናፀፋቸውን መብቶች ማስጠበቅ ብቻ ሳይሆን ሕገ-መንግስቱ ተጥሶ ቢያገኙትም ሕገ-መንግስቱን ለመጣስ የተነሳውን ሃይል የማስቆም መብትና ግዴታ ተሰጥቷቸዋል፡፡

በተመሳሳይ መልኩ የመንግስት አካላትና ባለስልጣኖች ሕገ-መንግስቱ በዝምታም ሆነ በድርጊት ሲጣስ መመልከት እንደሌለባቸውም ጭምር የሕገ-መንግስቱ ድንጋጌ ያሳስባል፡፡ በአጠቃላይ የሕገ-መንግስቱ የበላይነት በሚከተሉት ሦስት መንገዶች ሊጠበቅ ይችላል፡፡ የመጀመሪያው ሕገ-መንግስቱን በማክበር ነው፤ ይህም የሚገለፀው የሕገ-መንግስቱን መንፈስ የሚፃረር ማናቸውንም ድርጊቶች ባለመፈፀም ወይም እንዲፈፀም ባለማድረግ ነው፡፡ ሁለተኛው ሕገ-መንግስቱን በማስከበር ነው፤ ይህም የሚረጋገጠው ከማናቸውም ሕገ-ወጥ ኃይል በመከላከል ነው፡፡ ሦስተኛው ለሕገ-መንግስቱ ተገዥ በመሆን ነው፤ ይህም የሚገለፀው ሕገ-መንግስቱ ይሁን ያለውን በማድረግና ይሁን ያላለውን ባለማድረግ ነው፡፡ ሕገ-መንግስቱን ስለማክበር፣ ስለማስከበርና ለሕገ-መንግስቱ ተገዥ ስለመሆን የተደነገገው ሁሉ የወደፊቱን የሚያመላክቱ ሲሆን ልማዳዊ አሠራሩ ግን ያለፈ፣ የቆየና ስር የሰደደ መሆኑን ያመላክታል፤ ስለሆነም ከሕገ-መንግስቱ ጋር ስለሚጋጩ ልማዶች፣ ባህሎችና ወጎች የተቀመጠው ድንጋጌ ወደፊት እንዳይፈፀም የሚያስጠነቅቅ ሳይሆን በመደረግ ላይ ያሉትን ባህላዊ አሠራሮች፣ አስተሳሰቦችና አባባሎችን የሚለውጥ ነው፡፡

3.2.4. እኩልነትና ፍትሃዊነት፣

አንድ የጋራ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ማህበረሰብ መመስረት ያስፈለገበት አንዱና ዋነኛው ምክንያት፣ የህዝቦችን የፖለቲካዊ እኩልነት መብት ለማረጋገጥ ነው፡፡ ህገ-መንግስቱ አንድ የፖለቲካ ማህበረሰብ የመፍጠር ዓላማ የሚሳካው የግለሰቦችና የብሄር

ብሄረሰቦች ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች በእኩል ደረጃ ሲከበሩና ሲረጋገጡ እንደሆነ ያስቀምጣል፡፡ የህገ-መንግስቱ መነሻ ሃሳብም በህዝቦች መካከል በመፈቃቀድ ላይ የተመሰረተ ጠንካራ ዴሞክራሲያዊ አንድነት መፍጠር የሆነውም ይህንን የህዝቦችን መብትና ነፃነት በማክበር ነው፡፡ አንድነቱ ዘላቂ ሆኖ ሊቀጥልና ሊጠናከር ካስፈለገም የዜጎችን ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች ማክበርና ማረጋገጥ ተገቢ ይሆናል፡፡ ይህንንም ታሳቢ በማድረግ ህገ-መንግስቱ በምዕራፍ ሦስት ክፍል አንድ እና ክፍል ሁለት በርካታ የሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶችን በዝርዝር ደንግጓል፡፡ ከሰብዓዊ መብቶች መካከል የህይወት መብት፣ የአካል ደህንነት መብት፣ የነፃነት መብት፣ የእኩልነት መብት እንዲሁም የሃይማኖት፣ የእምነትና የአመለካከት ነፃነት፣ በዋናነት ሲጠቀሱ፣ ከዴሞክራሲያዊ መብቶች መካከልም ሃሳብን በነፃነት የመያዝና የመግለጽ መብት፣ የመምረጥና መመረጥ መብት፣ የመሰብሰብና ሰላማዊ ሰልፍ የማድረግ ነፃነት፣ የመደራጀት መብት፣ የመዘዋወር መብት እና የብሄሮች፣ ብሄረሰቦችና ህዝቦች መብትን ለአብነት ያህል መጥቀስ ይቻላል፡፡

በተለይ በሃገራችን ያሉ በርካታ ብሄር ብሄረሰቦች ቀደም ሲል ለዘመናት ተንሰራፍቶ በነበረው የፀረ-ዴሞክራሲ አገዛዝ ከፍተኛ ጭቆናና አድልዎ ተፈጽሞባቸዋል፤ ዴሞክራሲያዊ መብቶቻቸው ታፍኖ ለአስቃቂ እንግልት ተዳርገዋል፡፡ በዚህም ምክንያት የህዝቦች እኩልነትና የራስን እድል በራስ የመወሰን መብት በአዲስ መልክ ለተመሰረተው ዴሞክራሲያዊ አንድነት ምሰሶ እንዲሆን ማድረግ አማራጭ የሌለው መፍትሄ ነበር፡፡ ፌዴራላዊ የመንግስት አወቃቀራችንም ይህንን መርህ መሰረት አድርጎ መዋቀሩ በጊዜው የነበረውን ጭቆናና አድልዎ ለማስወገድና በፀረ-ዴሞክራሲያዊ አገዛዝ ምክንያት በአገራችን ይፈጠር የነበረውን አጠቃላይ ብተናና የርስ በርስ እልቂት ለማስቀረት ወሳኝ ጉዳይ ነበር፡፡ በአዲስ መልክ በተመሰረተው ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ብሄሮች፣ ብሄረሰቦችና ህዝቦች የልዓላዊ ስልጣን ባለቤት እንዲሆኑ ተደርጓል፡፡ በህገ-መንግስቱ አንቀጽ 39 ንዑስ አንቀጽ 2 አማካኝነትም ሁሉም ህዝቦች ቋንቋቸውን የመጠቀምና የማዳበር፣ ባህላቸውን የመግለጽና የማስፋፋት፣ እንዲሁም ታሪካቸውን የመንከባከብ እኩል መብት እንዲኖራቸው ተደርጓል፡፡ ከዚህም በተጨማሪ ማንኛውም ብሄር ብሄረሰቦች ራሳቸውን በራሳቸው የማስተዳደር እኩል መብት እንዳላቸውና በክልልና በፌዴራል አስተዳደሮች ውስጥ ሚዛናዊ በሆነ መልኩ በእኩልነት መወከል እንዳለባቸው ንዑስ አንቀጽ 3 ይደነግጋል፡፡

ሁሉም ብሄር ብሄረሰቦች እኩል የልማት እድል እንዲኖራቸው ከተፈለገ በቅድሚያ አካባቢያቸውን የማስተዳደር እኩል ዕድል ሊኖራቸው ይገባል፡፡ ሁሉም ህዝቦች ያለምንም አድልዎ ራሳቸውን ማስተዳደር ሲችሉ ብቻ ነው የልማት እኩል ዕድል ሊኖር የሚችለው፡፡ ህገ-መንግስታችን ለያንዳንዱ ብሄር ብሄረሰብ ራሳቸውን የማስተዳደር መብት የሰጠበት ምክንያትም ይህንን እኩል የመልማት መብት ለማረጋገጥ በማሰብ ነው፡፡ ሌላው ለህዝቦች እኩል የመልማት መብት መረጋገጥ ቁልፍ የሆነው ጉዳይ በፌዴራልም ሆነ በክልል መንግስታት የሚያከናወኑ የልማት እንቅስቃሴ ሁሉንም የሃገራችንን ህዝብ እኩል ተጠቃሚ በሚያደርግ መልኩ መፈጸም ነው፡፡ ይህ እንዲሆን ህገመንግስታችን በቀጥታና በተዘዋዋሪ በርካታ ድንጋጌዎችን አስቀምጧል፡፡

የልማት መብትን አስመልክቶ ህገመንግስቱ በአንቀጽ 43 'የኢትዮጵያ ህዝቦች በአጠቃላይ እንዲሁም በኢትዮጵያ ውስጥ የሚገኙ ብሄር፣ ብሄረሰቦችና ህዝቦች በተናጥል የኑሮ ሁኔታቸውን የማሻሻልና የማያቋርጥ እድገት የማግኘት መብታቸው የተጠበቀ ነው' ሲል በግልጽ ያስቀምጣል፡፡ ይህንን የህዝቦችን የልማት መብት ለማረጋገጥም በማሰብ የኢኮኖሚ ነክ ዓላማዎች በተደነገጉበት አንቀጽ 89 ንዑስ አንቀጽ 1፣ 2 እና 4 ላይ ህገ-መንግስቱ በመንግስት ላይ ግዴታዎችና ሃላፊነቶችን ያስቀምጣል፡፡

እነዚህ ሶስት ንዑሳን አንቀጾች እንደሚከተለው ይነበባሉ፡ -

1. *መንግስት ሁሉም ኢትዮጵያውያን የሃገሪቷ የተጠራቀመ ዕውቀትና ሀብት ተጠቃሚዎች የሚሆኑበትን መንገድ የመቀየስ ኃላፊነት አለበት፡፡*
2. *መንግስት የኢትዮጵያውያንን የኢኮኖሚ ሁኔታዎች ለማሻሻል እኩል ዕድል እንዲኖራቸው ለማድረግና ሀብት ፍትሃዊ በሆነ መንገድ የሚከፋፈልበትን ሁኔታ የማመቻቸት ግዴታ አለበት፡፡*
4. *በእድገት ወደኋላ ለቀሩ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ህዝቦች መንግስት ልዩ ድጋፍ ያደርጋል፡፡*

እነዚህ ከላይ የተጠቀሱ ህገ-መንግስታዊ ድንጋጌዎች ሁሉም የሃገራችን ብሄር፣ ብሄረሰቦችና ህዝቦች እኩል የመልማትና ከልማቱም የመጠቀም ዕድል እንዳላቸው የሚገልፁ ናቸው፡፡ ያለውን ነባራዊ ሁኔታ በምንመለከትበት ጊዜ ሁሉም ብሄር ብሄረሰቦች እኩል የሆነ የሰለጠነ የሰው ሃይል፣ የተፈጥሮ ሃብት፣ የተመቻቸ መልከዐ-ምድር እንዲሁም

የማህበራዊ መሰረተ-ልማት አውታሮችና አገልግሎቶች የሌላቸው በመሆኑ ፍፁም እኩል በሆነ ደረጃ ከልማት ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ አይቻልም፡፡ ነገር ግን በተቻለ መጠን ባላቸው አቅምና ሁኔታ ማስመዝገብ የሚችሉትን ልማት ለማግኘት የሚያስችላቸውን እኩል እድል እንዲያገኙ ማድረግ ግን ተገቢ ነው፡፡ ህገ-መንግስቱም በአንቀጽ 89 ቁጥር 2 ላይ ለመንግስት የሰጠው ሃላፊነትና ግዴታ ይህንን ሁሉም ዜጋ ያለውን የልማት አቅም ለመጠቀም የሚያስችል እኩል ዕድል እንዲኖረው የማድረግ ነው፡፡

በተለይም በሃገራችን እየተገነባ ባለው የነፃ ገበያ ስርዓት ዜጎች ኑሯቸውን ለማሻሻል እኩል ዕድል እንዲኖራቸውና በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ሁሉም ዜጋ በየደረጃው ከልማቱ ተጠቃሚ የሚሆንበት ሁኔታ እንዲፈጠር ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ የህገ መንግስቱ አንቀጽ 89 ቁጥር 1 የፌዴራል መንግስቱን የሚጠይቀውም የሚያቀርባቸው ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ አገልግሎቶች እንዲሁም የመሰረተ ልማት አውታሮች ሁሉንም የሃገሪቷ ዜጎች በእኩል ደረጃ ተጠቃሚ ከማድረጋቸውም ባሻገር ሁሉም ዜጋ ከልማቱ ተጠቃሚ የሚሆንበትን ምቹ ሁኔታ እንዲፈጥር ነው፡፡ ሌላው ከዚህ ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት ጉዳይ በአንቀጽ 89 ቁጥር 4 የተጠቀሰው ነው፡፡ በሃገራችን በተለይም ደግሞ በድንበር አካባቢ ያሉ ህዝቦች በአንድም ሆነ በሌላ የታሪክ አጋጣሚ በልማት ወደ ኋላ የቀሩበት ሁኔታ ተፈጥሯል፡፡ እነዚህን አካባቢዎች ከቀሪው የሃገሪቷ አካባቢዎች እኩል የልማት ተጠቃሚ እንዲሆኑ ለማድረግ በተለየ መልኩ ድጋፍ ሊደረግላቸው እንደሚገባ ህገ-መንግስቱ ይገልፃል፡፡

ሌላው በሕገ መንግስቱ የተቀመጠው የፆታ እኩልነት የማረጋገጥ ዓላማ የሴቶች መብቶች መሠረታዊ የዴሞክራሲ/የእኩልነት/ መብቶች በመሆናቸው በሕገ መንግስታችን ጥበቃ ከመደረጉ ባሻገር በተግባራዊ እንቅስቃሴም እንዲገለፅ አስችሏል፡፡ በመሠረቱ የሴቶች የእኩልነት መብት መረጋገጥ የአንድ አገር እውነተኛ ዴሞክራሲ መመዘኛዎች አንዱ ተደርጎም ይወሰዳል፡፡ በዚህ መነሻ ሕገ መንግስታችን ያለፈውን ያረመ፣ የተዛባውን ያስተካከለ፣ የቀጣዩንም ያስቀመጠ በመሆኑ የሴቶች ሁለንተናዊና ዘላቂ ለውጥ መረጋገጥን በማይናወጥ መሠረት ላይ የጣለ ተራማጅ የቃል ኪዳን ሠነድ ነው፡፡

በኢፌዴሪ ህገመንግስት እውቅና ያገኙ መብቶች፣ ነጻነቶች ጥቅሞች፣ እድሎች ወዘተ በየትኛውም መስክ ጾታን መነሻ ያደረገ አድሎ ሳይፈጸም ሴቶችን እኩል ተጠቃሚ እንዲያደርጉ የተለያዩ ድንጋጌዎች ተካተውባቸዋል፡፡ ከዚህ አንፃር ሊወሰዱ ከሚችሉ አንቀጾች አንዱ በህገመንግስቱ አንቀጽ 25 እውቅና ያገኘው የሴቶች እኩልነት መብት ነው፡፡ ከዚህ በተጨማሪ በሕገመንግስቱ ሴቶችን በሚመለከት የተሟሉ የእኩልነት መብቶች በምእራፍ 3 አንቀጽ 35 ላይ ደንግጓል ፡፡ ይህ አንቀጽ ሴቶች ህገ-መንግስቱ ባረጋገጠላቸው መብቶችና ጥበቃዎች በመጠቀም ረገድ ከወንዶች ጋር እኩል መብት እንዳላቸው ይደነግጋል፡፡ እንዲሁም ሴቶች በጋብቻ ህይወት ከወንዶች ጋር እኩል መብት እንዳላቸው አስቀምጧል፡፡ በዚህም መሠረት ለጋብቻ ዕድሜ የደረሱ ወንድና ሴት በዘር፣ በብሔር፣ በብሔረሰብ ወይም በሀይማኖት ልዩነት ሳይደረግባቸው የማግባትና ቤተሰብ የመመስረት መብት እንዳላቸው ይደነግጋል፡፡ በተጨማሪ ሕገመንግስቱ አንቀጽ 35(4) ሴቶች በእኩልነት እንዳይሳተፉ እንቅፋት የሆኑትንና ጉዳት የሚያስከትሉባቸው ህጎች ወጎችና ልማዶች እንዳይፈጸሙ ከልክሏል፡፡ በዚህም መሰረት የቤተሰብ ህግ በዜግነትና በጡረታ መብት ላይ ተደንግጎ የነበረው የአድልዎ ሁኔታና የህግ ማእቀፎች ተሽረው በምትካቸው የሴቶችን እኩልነት በማህበራዊ፣ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ዘርፎች የሚያረጋግጡ ህጎችና ፖሊሲዎች ተፈጻሚ እንዲሆኑ ተደርጓል፡፡ ከእንግዲህ የሚወጡ ህጎችም ሆኑ ፖሊሲዎች ከፍ ብሎ ለተጠቀሰው የህገመንግስቱ የእኩልነት ድንጋጌ ጋር የማይጋፉ ሆነው እንዲወጡ ያስገድዳል፡፡

ህገ መንግስቱን መሰረት በማድረግም እኩልነትን ለማረጋገጥ የሚወጡ የተለያዩ ሰነዶች(ለምሳሌ ብሔራዊ የሴቶች ጉዳይ ፖሊሲ፣ የሴቶች የእድገትና የለውጥ ፓኬጅ) ከሁለት አቅጣጫዎች አንፃር ታሳቢ በማድረግ እንዲወጡ ተደርጓል፡፡ አንደኛው አቅጣጫ አሁን ባለንበት ስርዓት የተለመደው ዓይነት አድሎና ጭቆና እንዳይካሄድ መከላከል ሲሆን ሁለተኛው አቅጣጫ እስከዛሬ የተፈጸመው ታሪካዊ ጭቆናና አድሎ ያደረሰውን ጥፋትና ጉዳት የሚታደግ የልዩ ድጋፍ ስትራቴጂ በየደረጃው ተፈጻሚ እንዲሆን ማድረግ ነው፡፡ በዚህ ረገድ የኢፌዴሪ ሕገ-መንግስት አንቀጽ 35(3) ሴቶች በበታችነትና በልዩነት በመታየታቸው የደረሰባቸውን የታሪክ ጠባሳ ከግምት ውስጥ በማስገባት ይህ ጠባሳ እንዲሽርላቸው በተጨማሪ የድጋፍ እርምጃዎች ተጠቃሚ የመሆን መብት እንዳላቸው

ደንግጓል፡፡ የዚህ ንዑስ አንቀጽ ዋና ዓላማ የሴቶች የእኩልነት ጥያቄ በሕግ በመደንገግ ብቻ ሊፈታ እንደማይችል የሚያሳይ ሲሆን የሴቶችን የእኩልነት መብት በተግባር ለመተርጎምና የሴቶችን ተሳትፎ በማህበራዊ፣ በኢኮኖሚያዊና በፖለቲካዊ መስክ ለማጠናከር እንዲቻል የሴቶችን ነባራዊ ሁኔታ ያገናዘበ ተጨማሪ እርምጃዎች መውሰድ አስፈላጊ መሆኑን በአፅንኦት ታሳቢ ያደርጋል፡፡

3.3. እምነቶችና ዕሴቶች፣

ሁሉም ሕገ መንግሥቶች ማለት ይቻላል የሚከተሏቸው የራሳቸው የሆኑ እሴቶች አሏቸው፡፡ እነዚህ እሴቶች ደግሞ የሕገ መንግሥቱ ባለቤቶች በሕገ መንግስታቸው መግቢያ ላይ ያስቀመጧቸውን ዓላማዎች ለማሳካት ያላቸውን ፅኑ እምነትና ቁርጠኝነት የሚገልጹበት ነው፡፡ አብዛኛውን ጊዜ ሕገ መንግሥቶች ላይ የሚገለፁ እሴቶች የሕገ መንግስቱ ባለቤቶች ከፍተኛ ዋጋ (Values) የሚሰጧቸውን ጉዳዮች ይገልፃሉ፡፡ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥትም የራሱ የሆኑ በርካታ እሴቶች ያሉት ሲሆን በዚህ ክፍል እነዚህን እሴቶች እንደሚከተለው ለመዳሰስ እንሞክራለን፡፡

3.3.1. ብዝሃነት

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥት እሴቶች ናቸው ከሚገባሉት ውስጥ አንዱ ሕገ መንግሥቱ ለሕብረ-ብሔራዊነት (ብዝሃነት) የሰጠው ትልቅ ቦታ ነው፡፡ ሕገ መንግሥታችን ሕብረ-ብሔራዊነትን (ብዝሃነትን) የተቀበለ ብቻ ሳይሆን እውቅናም የሰጠ ሕገ-መንግሥት ነው፡፡ ለምንድን ነው ሕገ መንግሥቱ ሕብረ-ብሔራዊነትን (ብዝሃነትን) የሕገ መንግሥቱ እሴት አድርጎ የወሰደው ለሚለው ጥያቄ መልሱ ኢትዮጵያ የበርካታ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ሀገር በመሆኗ የማንነታቸው መገለጫ የሆኑ እሴቶች ማለትም ባህሎች፣ ቋንቋዎች፣ ታሪኮች፣ ሃይማኖቶችና እምነቶች እንዲሁም የየራሳቸው የአሰፋፈርና የአኗኗር ሁኔታዎች ያሏቸው በመሆኑና ብዝሃነትን እንደ ችግር ሳይሆን እንደ መልካም አጋጣሚና ጸጋ መውሰድ ለዴሞክራሲያዊ አንድነት ኃይልና ጉልበት መሆኑ ስለታመነበት ነው፡፡ ይህንንም የብዝሃነት መገለጫ ከሕገ መንግስቱ መግቢያ ሁለተኛው አንቀጽ ላይ ማየት ይቻላል፡፡

የነዚህን አካላት ማንነት ማክበር እና መብትና ነጻነታቸውን እውቅና መስጠት ቀደም ሲል ብዝሀነትን በመካድ ሀገሪቱ የተጋረጠባትን ጦርነት፣ ድህነትና ኋላቀርነት በማስቀረት ዘላቂ ሰላምን፣ ፍትህንና ልማትን ማረጋገጥ ማለት ነው፡፡ ዞሮ ዞሮ የሰላምና የልማት ምንጭ የሰው ልጅ ነው፣ የሰው ልጅ ደግሞ ማንነቱ፣ ነፃነቱና መብቱ ካልተጠበቀለት በነፃነት ሊያስብ፣ የመፍጠር አቅሙን ሊጠቀምና ምርታማ ሊሆን አይችልም፡፡ ስለዚህ፣ ነፃነቱን፣ ማንነቱንና መብቱን በማክበር የበለጠ አሳቢ፣ የበለጠ ፈጣሪና አምራች ለማድረግ ብዙሀነትን መቀበል የግድ ነው፡፡ ይህን ለማድረግ ግን ጥልቀት ያለው የዴሞክራሲ አስተሳሰብ በሁሉም ዘንድ ያስፈልጋል፡፡

3.3.2. መቻቻል

ሁለተኛው የሕገ መንግሥቱ እሴት የመቻቻል ባህል ስር እንዲሰድ ያለ ፍላጐት ነው፡፡ ይህንን በተመለከተ የሕገ መንግስቱ ባለቤቶች ባህሎችና ሐይማኖቶች ካለ አንዳች ልዩነት እንዲራመዱ መፈለጋቸው የመቻቻል ባህል እንዲኖራቸው ያለውን ጽኑ እምነት ያመለክታል፡፡ ሕገ መንግሥቱ የብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦችን መብት ማስከበሩ፣ ለያታ፣ ለቋንቋዎች፣ ለሐይማኖቶች እኩልነት ዋስትና መስጠቱ የመቻቻል ባህላችን እንዲጠናከር የበኩሉን ድርሻ እየተጫወተ ይገኛል፡፡ ከዚህ ጋር በተያያዘ የግለሰብና የቡድን መብቶችም ተጣጥመው የሚተገበሩበት ሁኔታም በሕገ መንግሥቱ ተቀምጧል፡፡ የመቻቻል ትልቁ እሴት ልዩነቶችን መገንዘቡና መቀበሉ ነው፡፡ ይህንን ሕገ-መንግስታዊ እሴት መነሻ በማድረግ ባለፉት ዓመታት ልዩነታችንን ጠብቀን በጋራ መኖር የምንችልበትን ባህል እያዳበርን መጥተናል፡፡

ይህንን በተመለከተ የቀድሞ ጠ/ር መለስ ዜናዊ የተናገሩትን ንግግር እዚህ ላይ ማስታወሱ ተገቢ ይሆናል፡፡

> “በብዙ ቋንቋዎች ብንናገር ሳንስማማ የምንቀር ይመስላቸው ለነበሩ ሰዎች አሁን በሰባ ቋንቋ እየተናገርን መግባባት እንደምንችል በተግባር አሳይተናል፡፡ ብዙ እምነቶች፣ የተለያዩ የሃይማኖት ተቋሞች የምንከተል ሆነን ስናበቃ ግን በተግባር ተከባብረን መኖር እንደምንችል አሳይተናል፡፡”

3.3.3. መልካም ግንኙነት

ሦስተኛው የሕገ መንግሥቱ እሴት (እምነት) ያለፉት መንግሥታት በኢትዮጵያ ሕዝቦች መካከል ለብዙ ዘመናት የፈጠሩትን የተዛባ ግንኙነት በማስተካከልና ቀደም ሲል የመሠረትነውን መልካም ግንኙነት አዲስ የሕዝቦች ግንኙነት በመመስረት አንድ የፖለቲካ ማህበረሰብ ለመፍጠር ያላቸውን ጽኑ እምነት ያመለክታል፡፡ የቀድሞ ሥርዓቶች በብዙሀኑ የአገራችን ሕዝቦች ኪሳራ የራሳቸውን ጥቅም ሲያካብቱ ብቻ አልነበረም፣ ይልቁንም ምንም እንኳን ሁሉም ብሔር ብሔረሰቦች በሥርዓቶቹ ተጠቃሚ ባይሆኑም አንዱን ተጠቃሚ ሌላውን የበይ ተመልካች አድርጎ በማቅረብ በብሔር ብሔረሰቦች መካከል የማይጣጣም ጥቅም እንዳለ ለማሳመን ጥረዋል፡፡ ይህም ለዘመናት በመከባበርና በመቻቻል አብሮ ሲኖር በነበረ ሕዝብ መካከል ቅራኔ ለመፍጠር የራሱን አሉታዊ ተጽዕኖ አሳድሯል፡፡ በዚህም የተነሳ ነው፣ ሕገ መንግሥቱ በሕዝቦች መካከል ሰላማዊ ግንኙነት መፍጠርን እንደ ትልቅ እሴት ሊወስድ የቻለው፡፡

3.3.4. የጋራ ጥቅምና አመለካከት

ሕገ መንግሥቱ እንደ ትልቅ ዕሴት ከሚቆጥራቸው ጉዳዮች መካከል በአራተኛ ደረጃ የሚጠቀሰው ሕዝቦች በተለያየ መስክና የግንኙነት ደረጃ ለረዥም ዘመናት አብረው በመኖራቸው ምክንያት የፈጠሯቸው የጋራ ጥቅምና አመካከት ነው፡፡ የአገራችን ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች አዲሱን ሥርዓት የሚመሰርቱት ቀደም ሲል በነበራቸው ግንኙነት የተነሳ የጋራ ጥቅምና አመለካከት ያዳበሩ መሆኑና በቀጣይም ይህን ማጎልበት እምነታቸው መሆኑን በመግቢያው ላይ በግልጽ አስቀምዋል፡፡ ይህ ማለት በአጭሩ እነዚህ ሕዝቦች የተሳሰረ ሕልውና ያላቸው መሆኑን ያሳያል፣ ለዚህም ደረግሞ ትልቅ ቦታና ዋጋ እንደሚሰጡት በሕገ መንግሥቱ አረጋግጠዋል፡፡ ስለሆነም፡ ይህን እምነታቸው የአዲሱ ሥርዓት መሠረት አድርገውታል፡፡

3.3.5. ተደጋጋፊነት

ሌላኛው የሕገ መንግሥቱ እሴት የአንድነትና የተደጋጋፊነት እምነት ማሳደግ ነው፡፡ ሕገ መንግሥቱ የአገራችን ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ጥቅሞቻቸውን፣ መብቶቻቸውንና ነፃነቶቻቸውን የሚያጎለብቱት ለየብቻ በሚያደርጉት እንቅስቃሴ ሳይሆን

በጋራና በተደጋጋፊነት መሆኑን ያስምራል፡፡ የጠነከረ አንድነት ደግሞ ሊመጣ የሚችለው ከላይ በሁለተኛው እሴት ላይ እንደተመለከት ልዩነቶችን አምኖ በመቀበል ነው፡፡ በልዩነት ውስጥ የጠነከረ አንድነት ለማምጣት ሕዝቦች ለጋራ ጥቅሞቻቸው ተባብረው እንቅስቃሴ ማድረግ ሲጀምሩ እንደሆነ ከሕገ መንግሥቱ መግቢያ ላይ መመልከት ይቻላል፡፡ በዚህም መሠረት በሕዝቦች እንዲሁም ሕዝቦችን ማንነት መሠረት ተደርጎ በተዋቀሩት መንግሥታት መካከል ያለው ግንኙነት በጥሎ ማለፍ ሳይሆን በመተጋገዝና አብሮ በማደግ መርህ ላይ መመስረት እንዳለበት የአገራችን ሕዝቦች እምነት መሆኑን ሕገ መንግሥቱ ያስቀምጣል፡፡

IV. የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥት ልዩ ባሕሪያት፣

4.1. የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እስከ መገንጠል፣

የኢትዮጵያ ፌዴራዊ ሥርዓት ከሌሎች ፌዴሬሽኖች ለየት ከሚያደርጉት ባህሪያት መካከል ዋነኛው የብሔሮችን፣ ብሔረሰቦችንና ሕዝቦችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰን እስከ መገንጠል መብት ያለገደብ መፍቀዱ ነው፡፡ በእርግጥ፣ ይህ መብት በካናዳ (ከኪዩቤክ ጋር በተያያዘ)፣ በብሪታንያ (ለስኮትላንድ) እና በአሜሪካ (ፖርቶሪኮን አስመልክቶ) መደበኛ ባልሆነ መልኩ እውቅና ተሰጥቶታል፡፡ በነዚህ አገራት ለመገንጠል መብት ተግባራዊነት ዴሞክራሲያዊ ሕዝበ ውሳኔ ቅቡልነት አግኝቷል፡፡

ኢትዮጵያን ከነዚህ አገራት ለየት የሚያደርጋት ዴሞክራሲያዊ የሆነውን የመገንጠል መብትን በግልጽ ስለፈቀደች ብቻ አይደለም፣ ይልቁንም፣ የዚህ መብት ተቀባይነት የተናጠል ድርድር ውጤት ሳይሆን ከጅምሩ የሕገ መንግሥታዊ ሥርዓቱ መሠረታዊ መርህ መሆኑ ነው፡፡ የትኞቹም ፌዴሬሽኖች ብሔሮች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እንዳላቸው ወይም ሕብረ-ብሔራዊ ፌዴሬሽኖቹ በዋናነት ይህንን መብት እውቅና ለመስጠት የተመሰረቱ መሆኑን የሚገልጽ አንቀጽ በሕገ መንግሥታቸው አላስፈሩም፡፡ በአንዳንድ አገራት ለተወሰኑ ማኅበረሰቦች ከዚህ መብት ጋር የተያያዙ የተወሰኑ ልዩ ድንጋጌዎች ተቀምጠው እናገኛለን (ለምሳሌ፡ - ክልላዊ ምክር ቤት ለስኮትላንድ፣ የሥራ ቋንቋ በፊንላንድ ለሚገኙ የስዊድን ኅዳጣን ማኅበረሰብ)፡፡ ነገር ግን እነዚህ ድንጋጌዎች

በጋራና በተደጋጋፊነት መሆኑን ያስምራል፡፡ የጠነከረ አንድነት ደግሞ ሊመጣ የሚችለው ከላይ በሁለተኛው እሴት ላይ እንደተመለከተ ልዩነቶችን አምኖ በመቀበል ነው፡፡ በልዩነት ውስጥ የጠነከረ አንድነት ለማምጣት ሕዝቦች ለጋራ ጥቅሞቻቸው ተባብረው እንቅስቃሴ ማድረግ ሲጀምሩ እንደሆነ ከሕገ መንግሥቱ መግቢያ ላይ መመልከት ይቻላል፡፡ በዚህም መሠረት በሕዝቦች እንዲሁም ሕዝቦችን ማንነት መሠረት ተደርጎ በተዋቀሩት መንግሥታት መካከል ያለው ግንኙነት በጥሎ ማለፍ ሳይሆን በመተጋገዝና አብሮ በማደግ መርህ ላይ መመስረት እንዳለበት የአገራችን ሕዝቦች እምነት መሆኑን ሕገ መንግሥቱ ያስቀምጣል፡፡

IV. የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥት ልዩ ባሕሪያት፣

4.1. የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እስከ መገንጠል፣

የኢትዮጵያ ፌዴራዊ ሥርዓት ከሌሎች ፌዴሬሽኖች ለየት ከሚያደርጉት ባህሪያት መካከል ዋነኛው የብሔሮችን፣ ብሔረሰቦችንና ሕዝቦችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰን እስከ መገንጠል መብት ያለገደብ መፍቀዱ ነው፡፡ በእርግጥ፣ ይህ መብት በካናዳ (ከኪዩቤክ ጋር በተያያዘ)፣ በብሪታንያ (ለስኮትላንድ) እና በአሜሪካ (ፖርቶሪኮን አስመልክቶ) መደበኛ ባልሆነ መልኩ እውቅና ተሰጥቶታል፡፡ በነዚህ አገራት ለመገንጠል መብት ተግባራዊነት ዴሞክራሲያዊ ሕዝበ ውሳኔ ቅቡልነት አግኝቷል፡፡

ኢትዮጵያን ከነዚህ አገራት ለየት የሚያደርጋት ዴሞክራሲያዊ የሆነውን የመገንጠል መብትን በግልጽ ስለፈቀደች ብቻ አይደለም፣ ይልቁንም፣ የዚህ መብት ተቀባይነት የተናጠል ድርድር ውጤት ሳይሆን ከጅምሩ የሕገ መንግሥታዊ ሥርዓቱ መሠረታዊ መርህ መሆኑ ነው፡፡ የትኞቹም ፌዴሬሽኖች ብሔሮች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እንዳላቸው ወይም ሕብረ-ብሔራዊ ፌዴሬሽኖቹ በዋናነት ይህንን መብት እውቅና ለመስጠት የተመሰረቱ መሆኑን የሚገልጽ አንቀጽ በሕገ መንግሥታቸው አላስፈሩም፡፡ በአንዳንድ አገራት ለተወሰኑ ማኅበረሰቦች ከዚህ መብት ጋር የተያያዙ የተወሰኑ ልዩ ድንጋጌዎች ተቀምጠው እናገኛለን (ለምሳሌ፡ - ክልላዊ ምክር ቤት ለስኮትላንድ፣ የሥራ ቋንቋ በፊንላንድ ለሚገኙ የስዊድን ኅዳጣን ማኅበረሰብ)፡፡ ነገር ግን እነዚህ ድንጋጌዎች

በሕገ መንግሥት የተቀመጡ አጠቃላይ መርሆዎች ሳይሆኑ ለተወሰኑ ጉዳዮች ብቻ ተቆንጽለው ተግባራዊ የሚደረጉ ድንጋጌዎች ናቸው፡፡

የአገራችን ሁኔታ ግን ከዚህ ለየት ያለ ነው፡፡ አዲሲቷ ኢትዮጵያ የተመሠረተችው በብሔር-ብሔረሰቦቿ ስምምነትና መልካም ፈቃድ ነው፡፡ የሕገ መንግሥቱ መግቢያ በግልጽ እንደሚያስቀምጠው፣ የፌዴራሊዝም መርሆዎችን መሠረት ያደረገው የጋራ ፖለቲካዊ ማኅበረሰብ ብሔር-ብሔረሰቦች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብታቸውን ተጠቅመው፣ በነፃ ፍላጎታቸው፣ በሕግ የበላይነት እና በራሳቸው ፈቃድ የመሠረቱት ነው፡፡ ይህ ፌዴራላዊ ፖለቲካዊ ሥርዓት በሕዝቦች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት ላይ እንደተመሠረተ ሁሉ ቀጣይነቱም ሊረጋገጥና ሕያው ሊሆን የሚችለውም በነዚሁ አካላት ፈቃድና ስምምነት ብቻ ነው፡፡ ለዚህም ሲባል ነው በሕገ መንግሥቱ አንቀጽ 39 ላይ ሁሉም የአገራችን ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እንከመገንጠል ያለው መብት በማናቸውም መልኩ ያለ ገደብ የተጠበቀ መሆኑ የተገለጸው፡፡

ይህ አንቀጽ ማንኛውም የኢትዮጵያ ብሔር-ብሔረሰብ በቋንቋው የመናገር፣ የመፃፍ፣ ቋንቋውን የማሳደግ እና ባህሉን የመግለጽ፣ የማዳበርና የማስፋፋት እንዲሁም ታሪኩን የመንከባከብ መብትን ያጠቃልላል፡፡ እነዚህ ብሔረሰቦች በሰፈረበት መልክዓ ምድር ራሳቸውን በራሳቸው የማስተዳደር ሙሉ መብት አላቸው፣ በክልልና በፌዴራል አስተዳደሮች ውስጥ ሚዛናዊ ውክልና የማግኘት መብታቸውም የተጠበቀ ነው፡፡ ከዚህም ባሻገር፣ ብሔረሰቦቹ በማናቸውም ምክንያት ከፌዴሬሽኑ ለመውጣት ቢፈልጉ የመገንጠል መብታቸው በሕገ መንግሥቱ ተረጋግጠላቸዋል፡፡

የመገንጠል መብት ዓላማው አገሪቷን ወዳልተፈለገ የመበታተን አደጋ ለመዳረግ ሳይሆን፣ ጠንካራ አንድነትን ለማምጣት ነው፡፡ ሕዝቦች ተገደው ያለፍላጎታቸው የሚፈጥሩት አንድነት ዘላቂ ሊሆን እንደማይችል ከራሳችን ታሪክ በላይ ምስክር አናገኝም፡፡ ለዘመናት በጉልበትና በኃይል ተቀፍድደው ይኖሩ የነበሩ ሕዝቦች በነፃነት አርማ ጭቆናውን ሲታገሉ እንደነበር የቅርብ ጊዜ ትዝታችን ነው፡፡ ስለሆነም ዘላቂ አንድነት፣ ሁላችንም በእኩልነት የምንኖርበት አገር መመስረት ካስፈለገ በመፈቃቀድና

በፍላጎት ላይ የተመሠረተ ሊሆን ይገባዋል፡፡ የመገንጠል መብት ደግሞ ሕዝቦች በአንድነቱ ለመቆየት ሊገደዱ እንደማይችሉ የሚሳይ በመሆኑ፣ ሊደርስባቸው ከሚችል ጭቆናና በደል ነፃ የመውጣት ዋስትናቸው ነው፡፡

4.2. የግለሰብና የጋራ መብቶች ትስስር፣

የግለሰብና የጋራ መብቶች በብዙ ሕገ መንግሥቶች ጥበቃ ይደረግላቸዋል፡፡ ነገር ግን በሁለቱ መብቶች ትስስርና በአተገባበራቸው ላይ ከአገር አገር የተለያዩ አካሄዶችን እናገኛለን፡፡ በተለይ ከግለሰብና ከጋራ መብቶች የበላይነት የሚሰጠው የቱ ነው? በሚለው ጥያቄ ላይ አገራት ተለያዩ ምላሾችን ይሰጣሉ፡፡ በምሁራን ዘንድም በጉዳዩ ላይ ብዙ ክርክሮች ይደረጋሉ፡፡ ይህ ክርክር መነሻ ደግሞ በግለሰብና በጋራ መብቶች መካከል ቅራኔ እንደሚኖር ታሳቢ በማድረግ ነው፡፡ በተለይ ደግሞ የጋራ መብቶች የግለሰብ መብቶችን መብት ለመርገጥ መሳሪያ ሆነው ያገለግላሉ የሚለው አስተሳሰብ ገኖ ይታያል፡፡

በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥት የግለሰቦች ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች ሙሉ ጥበቃ ተደርጎላቸዋል፡፡ በተመሣሣይ መልኩ ሕገ መንግሥታችን ለብሔር ብሔረሰቦችና ሌሎች ቡድኖች የጋራ መብቶች የተሟላ ጥበቃ ያደርጋል፡፡ ሕገ መንግሥቱ በአገራችን ተጨባጭ ሁኔታ የግለሰብ መብቶችና የጋራ መብቶች ተነጣጥለው ሊሄዱ የሚችሉ አይደሉም ብሎ ይወስዳል፡፡ በአገራችን የብሔር ብሔረሰቦችን መብት በተሟላ መልኩ ማስከበር አስፈላጊ የሚሆንበት አንዱ መሠረታዊ ምክንያት ይህንን ከማድረግ ውጭ የግለሰቦችን መብት ማስከበር ስለማይቻል ነው፡፡ በሌላ አገላለጽ፣ አንዱ ለሌላው መከበር መሰረት ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው፡፡

ሕገ መንግሥታችን የግለሰብ መብቶችን በማስከበር ሽፋን የጋራ መብቶች መረገጥን እንደማይቀበል ሁሉ በጋራ መብቶች ሽፋን የግለሰቦች መብት መታፈንን አይቀበልም፡፡ ከዚህ ጋር በተያያዘ ሕገ መንግሥቱ፣ በዘር፣ በብሔር ብሔረሰብ፣ በቀለም፣ በጾታ፣ በቋንቋ፣ በሃይማኖት፣ በፖለቲካ፣ በማኅበራዊ አመጣጥ፣ በሀብት፣ በትውልድ ወይም በሌላ አቋም ምክንያት ልዩነት ሳይደረግ ሁሉም ሰዎች እኩል ተጨባጭ የሕግ ዋስትና እንዳላቸው ያስቀምጣል፡፡ በርግጥ በንድፈ ሀሳብ ደረጃ በግለሰቦችና በጋራ መብቶች ብቻ ሳይሆን በግለሰቦች መብቶች መካከል ሊያገጥም ይችላል፡፡ ነገር ግን እንዲህ አይነት ሁኔታዎች

ሲከሰቱ አንዱን የበላይ ሌላውን የበታች አድርጎ ከመፍታት ይልቅ መብቶቹን በማጣጣምና በማቻቻል አኳኋን መፍታት ይገባል፡፡ መብቶቹ በባህሪያቸው ተደጋጋፊና ተመጋጋቢ በመሆናቸው ይህን ማድረግ የማይቻልበት አንዳችም ምክንያት የለም፡፡ ለዚህም ነው ሕገ መንግሥታችን ከሌሎች ሕገ መንግሥቶች በተለየ ለሁለቱ የመብት ዓይነቶች እኩል እውቅና የሰጠው፣ እኩል ጥበቃም የሚያደርግላቸው፡፡

4.3. የመሬት ባለቤትነት፣

ሌላው የኢትዮጵያን ሕገ መንግሥታዊ ሥርዓት ከሌሎች ሕገ መንግሥቶች ለየት የሚደርገው ጉዳይ የመሬት ባለቤትነት ነው፡፡ ብዙሀኑ የአገራችን ሕዝብ የመሬት ባለቤትነት ጥያቄ አንስቶ ‘መሬት ላራሹ’ በሚል መፈክር ሲታገል ቆይቷል፡፡ ደርግ ይህንን የሕዝብ ጥያቄ ለመመለስ ጥረት ቢያደርግም አርሶ አደሩ በመሬቱ አምርቶ ተጠቃሚ የሚሆንበትን ዕድል ስለነፈገው ጥያቄውን በተሟላ መልኩ ለመመለስ አልቻለም፡፡ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥት ግን መሬት የሕዝብና የመንግሥት መሆኑ እውቅና አግኝቷል፡፡ ከዚህም በተጨማሪ አርሶ አደሩና አርብቶ አደሩ መሬትን ያልተገደበ የመጠቀም መብት እንዲኖረው ተደርጓል፣ ራሱ ተጠቅሞ ለልጆቹ ለማስተላለፍ የሚችልበት ዕድል ተፈጥሮለታል፡፡ ከሁሉም በላይ ደግሞ ሰርቶ፣ ጥሮ ግሮ የሚያገኘውን ምርት ራሱ የሚጠቀምበት መብቱ ያለገደብ ተረጋግጦለታል፡፡

የሃገራችን የመሬት ፖሊሲ ልዩ የሚያደርገው የብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ንብረት መሆኑ ነው፡፡ እንዲህ መሆኑ ሁለት መሰረታዊ ጉዳዮችን ያሳያል፡፡ በቅድሚ፣ በአገራች ዋነኛ የሃብት ምንጭ መሬት እንደመሆኑ፣ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦች ሕዝቦች የፍትሃዊ ተጠቃሚነታቸው አንዱ ማረጋገጫ መሳሪያ መሆኑን ያመለክታል፡፡ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በተፈጠረው ልማታዊ ጎዳና ራሳቸውን እንዲለውጡ የመሬት ባለቤትነት ዋስትና ይሰጣቸዋል፡፡

በሁለተኛ ደረጃ፣ በአገራችን ሁኔታ መሬት ከማንነት ጋር የተያያዘ ነው፡፡ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የተረጋገጠላቸውን የማንነት መብቶች ተግባራዊ ማድረግ የሚችሉት ግልፅ አሰፋፈር ሲኖራቸው በመሆኑ የመሬት ባለቤትነት ዋስትና ሊረጋገጥላቸው ይገባል፡፡ እያንዳንዱ ማንነት ራስ-አስተዳደርን መመስረት የሚችለው በተለያዩ አጋጣሚዎች ይዞት

የቆየ የኔ የሚለው ግልፅ አሰፋፈር ሊኖረውና ዋስትና ሲያገኝ ነው፡፡ ታሪኩንና ባህሉን ማሳደግ የሚችለው ተሰባስቦ በሚኖርበት አካባቢ ነው፡፡ የራሳችን ልዩ ቋንቋ አለን የሚሉ የአንድ ማንነት ሰዎች ቋንቋውን መጠቀም እንዲችሉ በአንድ አካባቢ ተሰባስበው መገኘት አለባቸው፡፡ በአጭሩ ብሔር ብሔረሰቦች የማንነት መገለጫዎቻቸውን ማሳደግ የሚችሉት ከመሬት ያለመነቀል ዋስትና ሲያገኙ ነው፡፡

4.4. ሕብረ ብሔራዊ የትብብር ፌዴራሊዝም

ፌዴራሊዝም የራስ አስተዳደርንና የጋራ አስተዳደርን አጣምሮ የያዘ የመንግሥት አወቃቀር መርህ ነው፡ በዚህ የመንግሥት አወቃቀር ሥርዓት የመንግሥት ሥልጣን ቢያንስ ለሁለት ሕገ መንግሥታዊ እውቅና እንዲሁም አንፃራዊ ነፃነት ባላቸው መንግሥታት የሚከፋፈልበት ሥርዓት ነው፡፡ የፌዴራል ሥርዓትን የሚከተሉ አገራት ሥርዓቱን ከራሳቸው ተጨባጭ ሁኔታዎች በመነሳት ስለሚያዋቅሩ የተለያየ አይነት አወቃቀር ይኖራቸዋል፡፡ የተለያዩ የማነጻጸሪያ መሠረቶችን ከግምት ስናስገባ በርካታ ዓይነት የፌዴራል ሥርዓቶችን እናገኛለን፡፡ የክልል መንግሥታት አወቃቀር መሠረትን ግምት ውስጥ ካስገባን የፌዴራል ሥርዓቶች ብሔራዊ ወይም ሕብረ ብሔራዊ በመባል በሁለት ልንከፍላቸው እንችላለን፡፡ ብሔራዊ የፌዴራል ሥርዓት (nation state federalism) ልዩነትን ወይም ብዙህነት በአግባቡ ማስተናገድ አንፃር ምንም ምላሽ አይሰጥም፡፡ ስለዚህም የፌዴራል ሥርዓቱ አካል የሆኑት ክልሎች ሲዋቀሩ መሠረት የሚያደርጉት ማንነትንና የሕዝቦችን አሠፋፈር ሳይሆን የአስተዳደር አመቺነትና መልክዓ ምድርን ነው፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ ሕብረ ብሔራዊ ፌዴራል ሥርዓት (multinational federal system) በመሠረታዊነት የሚመሠረተው በአንድ አገር ውስጥ ያለውን የቋንቋ፣ የባህልና ሌሎችን ማንነቶችን በአግባቡ ለማስተናገድ በመሆኑ፣ የክልል መንግሥታት ወሰን ከማንነት ጋር እንዲስማማ ተደርጎ ይዋቀራል፡፡ ሥርዓቱ እነዚህ የማንነት ቡድኖች (identity groups) ባህላቸው እንዲዳብር፣ ቋንቋቸው እንዲጎለብት እንዲሁም ራስን በራስ የማስተዳደር መብታቸው እንዲጠበቅ በማድረግ ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ጉዳያቸውን በምርጫቸውና በፍላጎታቸው እንዲከውኑ ዕድል ይሰጣቸዋል፡፡

በሌላ በኩል በመንግሥታቱ መካከል ባለው ግንኙነት ላይ ስንመሰረት ደግሞ የፌዴራል ሥርዓቶችን የውድድር ፌዴራሊዝም (Competitive or Dual Federalism) እና የትብብር ፌዴራሊዝም (Cooperative Federalism) በማለት እንከፍላቸዋለን:: የውድድር ፌዴራሊዝም በሥርዓቱ ውስጥ ባሉ መንግሥታት መካከል ያለው ግንኙነት የውድድርና የፉክክር በመሆኑ መንግሥታቱ በተለይ የክልል መንግሥታቱ ተባብረውና ተጋግዘው የተሠጣቸውን ሥልጣንና ኃላፊነት በመወጣት ሕዝባቸውን ተጠቃሚ ከማድረግ ይልቅ በሚሰጡት አገልግሎት በጥሎ ማለፍ መርህ ውድድር ውስጥ እንዲገቡ የሚያደርግ ሥርዓት ነው:: በዚህ የተነሳ ግንኙነታቸው በአለመግባባትና በግጭት የተሞላ ነው:: በአንፃሩ ደግሞ የትብብር ፌዴራሊዝም ውስጥ በብሔራዊ፣ በክልልና በአካባቢ መንግሥታት መካከል ያለው ግንኙነት በትብብር ላይ የተመሠረተ ሲሆን የጋራ የሆኑ ችግሮች በጋራ የሚፈቱበት ሁኔታን ይፈቅዳል፣ ይህ ዓይነቱ የፌዴራል ሥርዓት በሥልጣን ወሰናቸው ውስጥ ፖሊሲዎችን በተናጠል ከማውጣትና በፖሊሲ አወጣጥ ላይ ግጭቶችን ከመፍጠር ይልቅ በጋራ ፖሊሲዎቻቸውን የሚያቀናጁበትና በተቀናጀ ሁኔታ የሚፈጽሙበትን ዕድል ያሰፋል:: አሁን አሁን ከውድድር ይልቅ በትብብር ላይ እንዲመሠረቱ ሁኔታዎች የግድ ስላሏቸው በነዚህ የሥርዓት ዓይነቶች መካከል ያለው ልዩነት እየጠበበ መጥቷል::

በርግጥ፣ የአገራችን የፌዴራል ሥርዓት ጥንድ ፌዴራሊዝም (Dual Federalism) ተብሎ የሚጠቀስ ነው:: የፌደራል መንግሥትና ክልሎች በሕገ መንግሥቱ ሕግን የማውጣት፣ የማስፈፀምና የመተርጎም ሥልጣን የተሰጣቸው በመሆኑ፣ ያወጡትን ሕግ ተግባራዊ የሚያደርጉት ራሳቸው ናቸው:: ይህን ስንመለከት፣ በመንግሥታቱ መካከል ያለው ግንኙነት በውድድር ላይ የተመሠረተ ያስመስለዋል:: ነገር ግን፣ የአገራችን ሕገ መንግሥት የፌዴራል ሥርዓታችንን የትብብር አስተዳደር የሚያስብሉ በርካታ ድንጋጌዎችን ይዟል፣ የፌዴራል ሥርዓታችን ከመነሻው የትብብር አስተዳደርን እንደ መርህ ይዞ የተነሳ ነው:: ይህን ከሚያስረግጡ ጉዳዮች መካከል ዋነኛው የሥልጣን ክፍፍሉ ነው:: በተለይም በኢኮኖሚያዊ፣ ማኅበራዊና የልማት ፖሊሲዎች፣ ስትራቴጂዎችና ዕቅዶች ላይ ያለው የሥልጣን ክፍፍል በመንግሥታቱ መካከል ጥብቅ የሆነ ግንኙነት እንዲኖርና መንግሥታቱ በትብብር አስተዳደር መርህ ላይ ተመስርተው ተግባራዊ እንዲያደርጉት

ያስገድዳል፡፡ በመሆኑም በፌዴሬሽኑ ዕድሜ መሰረታዊ የሚባል የፖሊሲና የሥትራተጂ ልዩነቶች ሳይከሰቱ መቆየታቸው ትብብራዊ ፌደሬሽን መሆኑን ያመለክታል፡፡

ሌላው የትብብር መገለጫ በፌደራል ድጎማ ክፍፍል ላይ የሚታየው ነው፡፡ የድጎማ ማከፋፈያ ቀመሩ ዓላማዎች በመሰረታዊነት የኢ.ፌ.ድ.ሪ. ሕገ መንግሥትን መሰረታዊ ድንጋጌዎችና መርሆዎችን ታሳቢ በማድረግ የተቀረፁ ናቸው፡፡ በዚህም መሰረት የድጎማ ክፍፍሉ ዋና ዓላማ ሁሉም ክልሎች ለዜጎቻቸው በጥራቱና በአይነቱ ተመሳሳይ የሆነ የመንግስት አገልግሎት ለመስጠት የሚያስችል ተመጣጣኝ የፊስካል አቅም እንዲኖራቸው ማድረግ ነው፡፡ የድጎማ ቀመሩ ዝርዝር ዓላማዎችም (1ኛ) በፌዴራል መንግሥትና በክልሎች መካከል ያለውን ተዋረድ የፊስካል ክፍተትን ማጥበብ፣ (2ኛ) በክልሎች መካከል የሚስተዋለውን የጎንዮሽ የፊስካል አለመመጣጠን መቅረፍ፣ (3ኛ) በክልሎች መካከል የሚፈጠሩ ተጓዳኝ ጥቅሞችንና ጉዳቶችን ማካካስ፣ እንዲሁም (4ኛ) ክልሎች ያላቸውን የገቢ አቅም ያህል እንዲሰበስቡ ለማበረታታ የሚሉት ናቸው፡፡ ይህ እያንዳንዱ ክልል የሌላን ክልል ፍላጎት ወደ ጎን በመተው የራሱን ፍላጎት ብቻ ለማሟላት የፌደራል መንግስት ከሚሰጠው ድጎማ የላቀ ድርሻ ለመውሰድ የሚሽቀዳደምበት አካሄድ እንደማይታይ ያመለክታል፡፡ እንዲህ ዓይነት ዝንባሌ ጭራሽ የለም ባይባልም ወሳኝ መገለጫው አንዱ ስለሌላው በማሰብ አብሮ ለመጠቀምና ለማደግ የሚደረግ ትብብር ነው፡፡ በመሆኑም የቀመር መመዘኛዎች የክልሎችን ተነፃፃሪ የልማት ልዩነቶች ለማጥበብ የሚያስችሉ ሆነው ይመረጣሉ፡፡

4.5. የፌዴሬሽን ምክር ቤት ባህሪ፣ ውክልና፣ ሥልጣንና አወቃቀር፣

የፌዴራል ሥርዓት መለያዎች ከሚባሉት ዋና ዋና ጉዳዮች መካከል አንዱ በፌዴራል የውሳኔ አሰጣጥ ሂደት ላይ የተለያዩ ክልሎች ወይም የተለያዩ የባህል፣ ቋንቋና ዘውግ ማንነት ቡድኖች ፍላጎትና ሃሳብ የሚስተናገዱበትን የሚያረጋግጥ ሁለተኛ ምክር ቤት መኖሩ ነው፡፡ በአብዛኛው የፌዴራል ስርዓት በሚከተሉ ሃገራት ሁለት ሕግ አውጪ ምክር ቤቶች አሉ - የላይኛውና የታችኛው ምክር ቤቶች፡፡ በነዚህ ሃገራት የታችኛው ምክር ቤት በሕዝብ መጠን የላይኛው ምክር ቤት ደግሞ በክልላዊ ውክልና ይመሰረታሉ፡፡ የላይኞቹ ምክር ቤቶች በአብዛኛው የታችኞቹ ምክር ቤቶች የሚያወጡትን ሕጎች የማጽደቅ ሚና

የሚኖራቸው ሲሆን፣ በተለይ የክልሎችን ፍላጎትና ጥቅም በሚነኩ ጉዳዮች ላይ ሕግ የመወሰን ሥልጣን አላቸው፡፡

የኢትዮጵያን የላዕላይ ምክር ቤት ስልጣንና አደረጃጀት ስንመለከት ከላይ ከተጠቀሱት ሃገራት በእጅጉ የተለየ ነው፡፡ በመጀመሪያ ደረጃ ምክር ቤቱ ከታዕታይ ምክር ቤቱ አንፃር ምንም በሚባል ደረጃ ሕግ የማውጣት ስልጣን የለውም፡፡ ሕገ መንግሥቱ በፌዴራል ደረጃ ሕግ የማውጣት ሥልጣንን ሙሉ በሙሉ ማለት በሚቻል ደረጃ ለታችኛው ምክር ቤቱ ሰጥቶታል፡፡ ሕግ የማውጣት ስልጣን ነው ተብሎ ሊጠቀስ ከቻለ ምክር ቤቱ የፌዴራልና ክልል መንግስታት የጋራ ተብለው የተመደቡትን ገቢዎች የሚከፋፈሉበትንና የፌዴራል መንግስት ለክልሎች የሚያደርገውን ድጎማ የሚሰጥበትን ቀመር የማዘጋጀት፣ እንዲሁም ዴሞክራሲያዊ አንድነትን ለማጠናከር የሚያስችሉ መመሪያዎችንና አቅጣጫዎችን የማሳለፍ ስልጣን ነው፡፡ አደረጃጀቱም ከሌሎች ሃገራት በተለየ ሁኔታ ብሔሮችን፣ ብሔረሰቦችንና ሕዝቦችን ማዕከል ያደረገ ነው፡፡ በሕገ መንግሥቱ አንቀጽ 61 ቁጥር 2 መሰረት እያንዳንዱ ብሔር፣ ብሔረሰብና ሕዝብ ቢያንስ አንድ ተወካይ ሲኖረው፣ ለአንድ ሚሊዮን ሕዝብ አንድ ተጨማሪ ተወካይ ይኖረዋል፡፡

የፌዴሬሽን ምክር ቤት ምንም እንኳን በፌዴራል ደረጃ ሕግ የማውጣት ሥልጣኑ የተገደበ ቢሆንም፣ በአገር አቀፍ ደረጃ ወሳኝ የሆኑ ሥልጣኖች ተሰጥተውታል፡፡ ምክር ቤቱ ሕገ መንግሥት ይተረጉማል፤ የብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን እስከ መገንጠል መብትን በተመለከተ በሚነሱ ጥያቄዎች ላይ በሕገ መንግሥቱ መሠረት ይወስናል፤ የሕዝቦችን እኩልነትና ዴሞክራሲያዊ አንድነት ሥር እንዲሰድና እንዲዳብር ያደርጋል፤ በክልሎች መካከል ለሚነሱ አለመግባባቶች መፍትሔ ይፈልጋል፤ የክልሎችና የፌዴራል መንግሥት የጋራ ተብለው የተመደቡ ገቢዎች በሁለት መካከል የሚከፋፈሉበትን፣ እንዲሁም የፌዴራሉ መንግሥት ለክልሎች ድጎማ የሚሰጥበትን ቀመር ይወስናል፤ እንዲሁም፣ በፌዴራል ደረጃ ሕግ ሊወጣላቸው የሚገቡ የፍትሃ ብሔር ጉዳዮችን ይወስናል፡፡

ከአወቃቀሩ፣ ከውክልናውና ከሥልጣኑ አንጻር ምክር ቤቱን ስንመለከተው የበይነ መንግሥታዊ ተቋም መሆኑን እንረዳለን፡፡ ምክር ቤቱ የፌዴራል አካል ሆኖ፣ የሚወክለው

የፌዴሬሽኑ መሰረትና ለቀጣይነቱም ወሳኝ የሆኑትን ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ነው፡፡ እነዚህ ብሔር-ብሔረሰቦች የተናጠል የጋራ ፍላጎቶቻቸውንና ጥቅሞቻቸውን ለማሳካት ይረዳቸው ዘንድ ለተወሰኑ ጉዳዮች የፌዴራል መንግሥቱን ለሌሎች ጉዳዮች ደግሞ የክልል መንግሥታትን መሥርተዋል፡፡ ስለሆነም ያሰቡት ዓላማዎች ዕውን ለማድረግ፣ በሁለቱ መንግሥታት መካከል ያለውን ዝምድናና ግንኙነት በበመሰረት ሂደት ወሳኝ ሚና ሊጫወቱም እንደሚገባ ይታመናል፡፡ በዚህም የተነሳ፣ እነዚህን አካላት በፌዴራል ደረጃ የሚወክለው ምክር ቤት በሕገ መንግሥቱ የተሠጡት ሥልጣንና ተግባራት በመንግሥታቱ መካከል ያለውን ግንኙነት ለመምራት፣ ለማቀላጠፍና ሰላማዊ ለማድረግ ያለሙ ናቸው፡፡ ይህ የሆነበት ምክንያት ተቋሙ የብሔር ብሔረሰቦች ውክልና የሚረጋገጥበት እንደመሆኑ፣ ከሁለቱም መንግሥታት ገለልተኛ በመሆኑ፣ እንዲሁም መንግሥታቱን የመሰረቱት ሕዝቦች ወኪል በመሆኑ ከሕገ መንግሥቱ መንፈስ ውጭ አንዱ የሌላውን ሥልጣን እንዳይጥስ ለመቆጣጠር ስለሚችል ነው፡፡

4.6. የሕገ መንግሥት አተረጓጎምና የበይነ መንግሥታዊ ግጭት አፈታት ሥርዓት፣

በፌዴራል ሥርዓት ውስጥ የሕገ መንግሥት አተረጓጎምና የሚከሰቱ መንግስታዊ ግጭቶች አፈታት ሥርዓት በተለያዩ ታሪካዊና የፍልስፍና ምክንያቶች የተነሳ ይለያያሉ፡፡ ብዙ የፌዴራል ሃገራት ይህንን ሥልጣን ለጠቅላይ ፍርድ ቤት (አሜሪካ) ወይም ለተለየ የሕገ መንግስት ፍርድ ቤት (ጀርመን) ይሰጣሉ፡፡ እነዚህ ፍርድ ቤቶች ሕገ መንግስቱን መተርጎም ብቻ ሳይሆን በፌዴራል መንግሥትም ሆነ በክልሎች የሚወጡ ሕጎች ሕገ መንግሥቱን የማይጣረሱ መሆናቸውንም የማረጋገጥ ስልጣን አላቸው፡፡ ከዚህም ባሻገር፣ በመንግሥታቱ መካከል የሚነሱ አለመግባባቶችንና ጥሎችንም የመፍታት ሥልጣን ተሰጥቷቸዋል፡፡

የኢትዮጵያን ሥርዓት በምናይበት ጊዜ፣ ሕገ መንግሥቱን የመተርጎምና መንግሥታዊ ጥሎችን የመፍታት ስልጣን ለፌዴሬሽን ምክር ቤት ተሰጥቶ እናገኛለን፡፡ በህገ-መንግስቱ አጽዳቂ ኮሚቴ ስብሰባ ቃለ-ጉባኤ እንደሰፈረው ከሆነ ለዚህ ሁለት መሰረታዊ ምክንያቶች ነበሩ፡፡ ሁለቱም ምክንያቶች ሕገ መንግሥቱን በቀረፀው ኮሚቴ የቀረቡ ናቸው፡፡ የመጀመሪያው ምክንያት ሕገ መንግሥቱ የሃገሪቷ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ነፃ

ፈቃድና ስምምነት ውጤት በመሆኑ ይህንን ሕገ መንግሥት የመተርጎምና በድንጋጌዎቹ ላይ የሚነሱ መንግስታዊ ግጭቶችና አለመግባባቶችን የመፍታት ሥልጣን ለነዚሁ ብሔራዊ ማንነቶች ሊሰጥ ይገባል የሚል ነው፡፡ ሁለተኛው ደግሞ፣ ሥልጣኑ ለተለመደው ፍርድ ቤት ወይም ለሕገ መንግሥት ልዩ ፍርድ ቤት ቢሰጥ ዳኞች ግልጽ ያልሆኑ ድንጋጌዎችን በሚተረጉሙበት ጊዜ የራሳቸውን ፍላጎትና ምርጫ ሊያስገቡበት ይችላሉ ከሚል ሃሳብ በመነሳት ነው፡፡ ሆኖም ግን የፌዴሬሽን ምክር ቤት ሕገ መንግሥትን የመተርጎም ሥልጣኑን በብቃት እንዲወጣ ሙያዊ እገዛ ያገኝ ዘንድ ሕገ መንግሥቱ የሕገ መንግሥት አጣሪ ጉባኤ መቋቋም እንዳለበት አውጇል፡፡

4.7. የሕዳጣን ብሔረሰቦች መብቶች (Minority Rights) አያያዝ፣

የሕዳጣን (minority) መብቶችን ማክበር የአንድን ሥርዓት ዴሞክራሲያዊነት በማረጋገጥ ረገድ ቁልፍ መመዘኛ ነው፡፡ ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት በተለይ ብዙሀነት በሚታይባቸው አገራት ‘አብላጫ ድምጽ ያገኘ ያሸንፋል’ ከሚል ስሌት ባሻገር አነስተኛ ቁጥር ያላቸውን የኅብረተሰብ ክፍሎች መብትም ሊያረጋግጥ ያስፈልጋል፡፡ በአገራችን እንደሌሎቹ ብሔረሰቦች መብቶች ሁሉ የአናሳ ብሔረሰቦች መብቶችም በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግሥት ጥበቃ ይደረግላቸዋል፡፡ የብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት ብሔረሰቦቹ ያላቸውን የኢኮኖሚ የበላይነትም ሆነ የሕዝብ ብዛት ከግምት ሳያስገባ ለሁሉ በእኩል ደረጃ የተሰጠ መብት ነው፡፡ ስለሆነም፣ የአገራችን አናሳ ብሔረሰቦች በእኩል ደረጃ ቋንቋቸውን የመጠቀምና የማሳደግ፣ ባሕላቸውን የመግለጽ፣ የማዳበርና የማስፋፋት፣ እንዲሁም ታሪካቸውን የመንከባከብ መብት አላቸው፡፡ በሰፈሩበት መልከዓ ምድርም የራሳቸውን አስተዳደር የመመስረትና በላይኞቹ የመንግሥት አካላት ላይም በተመጣጣኝ መልኩ የመወከል መብታቸው የተጠበቀ ነው፡፡ ከዚህም አልፎ፣ በፈቃዳቸው ከፌዴሬሽኑ የመገንጠል መብትን ተጎናጽፈዋል፡፡

ለየት ባለ መልኩም፣ አናሳ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውስጥ ከ20 የማያንስ መቀመጫ እንደሚኖራቸው በሕገ መንግሥቱ አንቀጽ 54(3) ላይ ተቀምጧል፡፡ ሁሉም ቋንቋዎች - የአናሳ ብሔረሰቦችን ጨምሮ - በመንግሥት እኩል እውቅና ተሰጥቷቸዋል፡፡ ከዚህም ባሻገር በሕገ መንግሥቱ የኢኮኖሚ-ነክና የማኅበራዊ

ዓላማዎች ሥር፣ መንግሥት የሁሉንም የአገሪቱ ሕዝቦች እኩል የመልማት ዕድልና ፍትሃዊ የልማት ተጠቃሚነት የማረጋገጥ እንዲሁም በተለያዩ ጉዳዮች አናሳ የሆኑ ማኅበረሰቦችን በልዩ መልክ የመደገፍ ግዴታ ተጥሎበታል፡፡

በአጠቃላይ ከላይ በዝርዝር ለማየት እንደተሞከረው የኢ.ፌ.ድ.ሪ ህገ-መንግስት የአዲሲቷን ኢትዮጵያ ለመመስረት መሰረት የጣሉ በርካታ ድንጋጌዎችን የያዘ እና ብዝሀነትን በተገቢው ማስተናገድ የሚያስችል ስርዓት መገንባት ከማስቻሉም በላይ በአገራችን ለሰፈነው ሠላም፣ እየተመዘገበ ላለው ፈጣን፣ ዘላቂና ተከታታይ የልማት ዕድገት፣ እየጎለበተ ላለው የዴሞክራሲ ሥርዓት ግንባታ መሠረት ሆኗል። በነፃ ፍላጎትና በፍቃደኝነት ላይ የተመሠረተ አንድ ጠንካራ የፖለቲካ ማህበረሰብ በጋራ ለመገንባት የሚያስችለን እና የህዳሴያችን መሠረት ይህ ህገ-መንግሥት ነው። ይህ በአገሪቱ ብሄር ብረሰቦችና ህዝቦች ሰፊ ትግል ዕውን የሆነውና በአገራችን እየታየ ላለው ሁለንተናዊ ለውጥ መሰረት የሆነውን ህገ መንግስት ማክበርና ማስከበር የእያንዳንዱ ዜጋ ግዴታ መሆኑ ግልፅ ነው። ወጣቱ ትውልድም በሕገ መንግሥቱ የተቀመጡ ዓላማዎች ለማሳካት የትውልዶች ቅብብሎሽን የሚጠይቅ መሆኑን በመረዳት ጉልህ ድርሻ ሊወጣ ይገባል። ይህን ከፍተኛ ተልዕኮ ለመፈጸም ህገ መንግሥቱን በአግባቡ መረዳትና ለተግባራዊነቱም ዘብ ቆሞ መታገል ይኖርበታል።

በሕገ መንግሥቱ ላይ ሙሉ በሙሉ አገራዊ የጋራ መግባባት ለመፍጠር የሚያስችል ሥራ በበቂ ባለመሰራቱ ሕዝቡ በሚፈለገው መልኩ የሕገ መንግሥቱ ዘብ ሆኗል ለማለት በማያስደፍር ሁኔታ ላይ የምንገኝ በመሆኑ በተለያዩ አካባቢዎች ለሚከሰቱ ችግሮች መፍትሄ ፍለጋ ሕገ መንግስታዊና ሰላማዊ ያልሆኑ እንቅስቃሴዎች ይታያሉ። በትምህርት ተቋማት የሚስተዋለው ሁኔታም ተመሳሳይነት ያለውና አልፎ አልፎም አፍራሽ ሃይሎች ይህን አጋጣሚ በመጠቀም ወጣቱን ወደማይፈለግ አቅጣጫ ሲመሩት ይታያል። ስለሆነም በትምህርት ተቋማት የመማር ማስተማር ሂደቱ ሳይስተጓጉል በህገ መንግስቱ የተረጋገጠውን መብቱን በመጠቀም ለሚያነሳቸው ጥያቄዎች አቤቱታዎች ሰላማዊና ዴሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ በመንቀሳቀስ ህገ መንግስቱን ማስከበርና መጠበቅ ይጠበቅበታል። ተማሪዎች ሊከተሏቸው የሚገባ የትግል ስልትም ቀጥሎ በዝርዝር ተዳሷል፡፡

ክፍል 2

V. ሴኩላሪዝምና የመንግስት አካላት ሚና

5.1 ሕገ-መንግስትና የሴኩላሪዝም ትርጉም

የሴኩላሪዝም መሰረታዊ ትርጉም የመንግስትና የሃይማኖት መለያየት በመሆኑ ከሃይማኖታዊ ተፅእኖ በጸዳ መንገድ ተልዕኮውን የሚፈጽም መንግስትንና የመንግስት ፖሊሲዎች፣ ስትራቴጂዎች፣ አሠራሮችንና ዕቅዶች የሚያመላክት አስተሳሰብና ተግባር ነው፡፡

በሕገ-መንግስታችን ድንጋጌዎች መሰረት የሴኩላሪዝም ትርጉም አራት መሠረታዊ ገፅታዎችን በማብራራት እንመለከታለን፡፡

በሕገ-መንግስታችን መሰረት የመጀመሪያው የሴኩላሪዝም ትርጉም መንግስትና ሃይማኖት የተለያዩ መሆናቸውን የሚደነግገው ነው፡፡ ይህንን ድንጋጌ መነሻ አድርገን መንግስት በሃይማኖት ጉዳይ ላይ ሃይማኖቶችም በመንግስት ጉዳይ ላይ ጣልቃ እንደማይገቡ ተደንግጓል፡፡ በዚህ ድንጋጌ መሠረት መንግስት ይኸኛው ሃይማኖት ትክክል ነው፣ ያኛው ሃይማኖት ትክክል አይደለም በሚል የሚፈርጀው ጉዳይ እንደማይኖር ያሳያል፡፡ የሃይማኖት/እምነት ተቋማትና ተከታዮቻቸው ከመንፈሳዊ ግንኙነት አኳያ የሚኖራቸው አስተምህሮና ስርዓት በራሳቸው የሚወሰን እንጂ የመንግስት አቋም የሚጠየቅበት እንዳልሆነ ያስረዳል፡፡ መንግስት በሃይማኖት ጉዳይ ላይ የሚገባ ከሆነ የሃይማኖቶችና እምነቶች ነፃነት በተሟላ ደረጃ ሊከበር አይችልም፡፡

የዚሁ ትርጉም ሌላው መልክ ሃይማኖት በመንግስት ጉዳዮች ላይ ጣልቃ እንደማይገባ የተደነገገው ነው፡፡ ሃይማኖቶች በመንግስት አሠራር ውስጥ ከገቡ በሚወጡ ፖሊሲዎች ስትራቴጂዎችና እቅዶች ላይ የራሳቸውን ፍላጎት የሚያንፀባርቁ አመለካከቶች በመጫን የሌላውን መብት የሚጋፋ ስርዓት ሊገነቡ ይችላሉ፡፡ ይኸም የሌሎች ሃይማኖቶችን ነፃነትና እኩልነት ጥያቄ ውስጥ የሚያስገባ መሆኑ አይቀርም፡፡ ስለዚህ የመንግስት ጣልቃ ገብነት እንደተከለከለ ሁሉ የሃይማኖቶቹ ጣልቃ ገብነትም መከልከሉ ተገቢ ነው፡፡ ሃይማኖታዊ መንግስት ከተመሠረተ የሌላውን ነፃነትና እኩልነት የመጨፍለቅ አደጋ ግልጽና ተጨባጭ ይሆናል፡፡

ሌላው የሴኩላሪዝም መርሆ በሕገ-መንግስታችን የተደነገገው የትምህርት ስርዓታችን ከማንኛውም ሃይማኖታዊ፣ ፖለቲካዊ እና ባህላዊ ተፅእኖ ውጭ መከናወን እንዳለበት የሚገልጽ ነው፡፡ ይህ አስተሳሰብ ዜጎች በሚከተሉት ሃይማኖት/እምነት ምክንያት ከትምህርት እንዳይገለሉና የሃገራችን ልማትና ዕድገት ባይተዋር የሚሆን ግለሰብም የኅብረተሰብ ክፍልም እንዳይኖር ዋስትና የሚሰጥ ነው፡፡ ስለሆነም ይህ ድንጋጌ በሐይማኖት/እምነት ተከታዮች መካከል የማይገባ ውድድር በማስቀረት ሁሉም በሃገሩ ልማት እኩል ተሳታፊና ተጠቃሚ የሚሆኑበትን ምቹ ሁኔታ ይፈጥራል፡፡

ሁለተኛው የሴኩላሪዝም ትርጉም ገፅታ ሃይማኖቶች/እምነቶች እኩል መሆናቸውን የሚያረጋግጠው ድንጋጌ ነው፡፡ በሃይማኖትና እምነት ምክንያት ልዩነት ሳይደረግ ሁሉም ሰዎች በሕግ ፊት እኩል ናቸው፣ በመካከላቸው ማንኛውም ዓይነት ልዩነት ሳይደረግ በሕግ እኩል ጥበቃ ይደረግላቸዋል፡፡ በዚህም መሰረት በሃይማኖት አቋማቸው ምክንያት ልዩነት ሳይደረግ ሰዎች ሁሉም በነፃነትና በእኩልነት ተጨባጭ የሕግ ዋስትና የማግኘት መብት አላቸው፡፡ በዚህ ማዕቀፍ መሰረት የመንግስት ተቋማት ሁሉንም የሃይማኖት ተቋማትና ተከታዮች ነፃነታቸውን ጠብቀው በእኩልነት ማስተናገድ ይጠበቅባቸዋል፡፡ የመደራጀትና ሃይማኖታቸውን/እምነታቸውን የማስፋፋት መብታቸውም በሕገ-መንግስታችን የተፈቀደ በመሆኑ በእኩልነት ማስተናገድን ይጠይቃል፡፡

ሶስተኛው ጉዳይ የሴኩላሪዝም መርሆ በመንግስትና በሃይማኖት ተቋማት ግንኙነት ላይ ያስቀመጣቸውን ድንጋጌዎች የሃይማኖት/እምነት ተከታዮችንም የሚያካትት አስተሳሰብ መሆኑን የመያዝ አስፈላጊነት ነው፡፡ የሃገራችን ሕዝቦች የራሳቸውን ሃይማኖት/እምነት የመያዝና የማመን መብታቸውን መጠቀማቸው ተገቢና ሕገ-መንግስታችን እውቅናና ዋስትና የሰጠው ጉዳይ ነው፡፡ በሌላ በኩል ይህንን ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብታቸውን በማጣጣም ሂደት የሌላውን ሃይማኖት/እምነት ማክበር ይጠበቅባቸዋል፡፡ የማይጠበቅባቸው ነገር ቢኖር የሌላውን ሃይማኖት/እምነት ትክክል ነው ብሎ የመቀበል ጉዳይ ነው፡፡ ይህ የራስን ሃይማኖት መያዝ እንደተጠበቀ ሆኖ የሌላውን አክብሮ የመኖር ጉዳይ በሃገራችን በሰላም አብሮ የመኖር ታሪካችን ለዓለምም ጭምር የምናስተምረው የሕዝባችን የሴኩላሪዝም ወርቃማ ተሞክሮ ነው፡፡

አራተኛው የህገ-መንግስታችን የሴኩላሪዝም ትርጉም ገፅታ ሃይማኖትን ለማስተው የተደነገገ መርሆ ያለመሆኑን የመገንዘብ አስፈላጊነት ነው፡፡ ዜጎች የሚፈልጉትን ሃይማኖት/እምነት የመያዝ መብታቸው በሕገ-መንግስታችን የተደነገገ ነው፡፡ በሌላ በኩል ሃይማኖትን/እምነትን ያለማመን የግለሰቦች ውሳኔ በመሆኑ መከበር ያለበት መብት ነው፡፡ ስለዚህ ሴኩላሪዝም ይህንን የዜጎችን መብት በምንም ዓይነት ሁኔታ አይቃረንም፡፡ የሴኩላሪዝምን መርሆ ማስከበር የሃይማኖት

ተቋማትና ተከታዮቻቸው ያላቸውን ሕገ-መንግስታዊ ነፃነት የበለጠ እንዲጠናከር ያደረገ እንጂ ሃይማኖት አልባ ማህበረሰብን የመፍጠር ዓላማ የሌለው መሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡

ስለዚህ ከሕገ-መንግስታችን በመነሳት እነዚህ አራቱ ተመጋጋቢ መርሆዎች መረዳት፣ ማክበርና ማስከበር በእርግጥም ሴኩላሪዝምን በማስረጽ ሰላምን፣ ልማትን፣ መልካም አስተዳደርንና ዴሞክራሲያችንን ወደ ላቀ ደረጃ ማሸጋገር ያስችለናል፡፡

5.2 ሕገ-መንግስቱና የሴኩላሪዝም ድንጋጌዎች

በኢፌዴሪ ሕገ-መንግስት የሰፈሩትን ሴኩላሪዝምን የሚመለከቱ ሕገ-መንግስታዊ ድንጋጌዎችን በዝርዝር ማየት አስፈላጊ የሚሆነው በሚከተሉት ምክንያቶች ነው፡፡ አንደኛ ሴኩላሪዝም ምን ያክል ጥልቀት ያለው መርሆ እንደሆነ በተሟላ መንገድ ለመገንዘብ ዝርዝር ድንጋጌዎችንና እርስ-በእርስ ያላቸውን ትስስር መረዳት ያስፈልጋል፡፡ ሁለተኛ ለሴኩላሪዝም የተሰጠ ትርጉም ሕገ-መንግስታዊና ከሕገ-መንግስቱ ድንጋጌዎች ብቻ የመነጨ መሆኑን ለማረጋገጥ ይረዳል፡፡ ሶስተኛ የሴኩላሪዝም መርሆን ያለማክበርና ያለማስከበር ጉድለት የሕገ-መንግስቱ በርካታ ድንጋጌዎችን ጭምር በማወቅም ባለማወቅም መጣስ እንደሆነ በግልፅ ለመረዳት ያግዛል፡፡ በመጨረሻም የሴኩላሪዝም መርሆ የሚከበረው ሃይማኖትንና እምነትን ለማስቀረት እንዳልሆነ፣ እንዲሁም ሴኩላሪዝም ሃይማኖትን የሚያስተው አሰራር እንዳልሆነ ከዝርዝር ድንጋጌዎች ለመገንዘብ ስለሚረዳ ነው፡፡

5.2.1. የሕገ-መንግስቱ መግቢያ፡-

የኢፌዲሪ ሕገ-መንግስት መግቢያ የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ህዝቦች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብታቸውን ተጠቅመው በነፃ ፍላጎታቸው አንድ የፖለቲካ ማህበረሰብን ለመገንባት መስማማታቸውን ይገልፃል፡፡ የተጠቀሰውን ዓላማ ከግብ ለማድረስ የግለሰብና የቡድን (የብሄር/ብሔረሰብ) መሰረታዊ መብቶችን ማክበር እንደሚገባ፣ የፆታ እኩልነትን ማረጋገጥ እንደሚገባ፣ ባህሎችና ሃይማኖቶች ያለአንዳች ልዩነት እንዲራመዱ እንደሚደረግ በግልጽ ተቀምጧል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ ብሄሮች ብሄረሰቦች ያለፈውን የተዛባ ግንኙነት በማረም ከታሪክ የወረሱትን ገንቢ ግንኙነትና ትስስርን በማጎልበት አብሮ ለማደግና ለመጠቀም፣ በዚህ መንገድም አንድ የኢኮኖሚ ማህበረሰብ ለመገንባት መወሰናቸውን ይገልፃል፡፡

ከዚህ የህዝቦች ቃል-ኪዳን የሰፈረበት ሕገ-መንግስት መግቢያ የምንገነዘባቸው ግልጽ ድምዳሚዎች አሉ፡፡ ሕገ-መንግስታችን የመብቶችን ዋስትና መስጠት "ሀ" ብሎ ሲጀምር ሁሉም ማንነቶች እኩል መሆናቸውን ያስቀመጠ ወይም ዕውቅና የሰጠ መሆኑን ነው፡፡ ሕገ-መንግስታችን በመግቢያው ሁሉም ባህሎችና ሃይማኖቶች ምንም ዓይነት ልዩነት የማይደረግባቸው መሆኑም

በግልጽ አስፍሯል፡፡ ያለፈው የተዛባ ግንኙነት የሚወገድ መሆኑን በሕገ-መንግስቱ መግቢያ ላይ መገለፁም ሁሉም ብዝሃነቶች (ሃይማኖቶችና እምነቶችም ጭምር) እኩል መሆናቸውን፣ አንዱ ሃይማኖት የበላይ ሌላው የበታች የሚሆኑበት ታሪክ ያበቃ መሆኑን ያሳያል፡፡

ከሕገ-መንግስቱ መግቢያ የምንገነዘበው ሌላው መሰረታዊ ጉዳይ የሴኩላሪዝም እሴትን የማስጠበቅ እምነት ነው፡፡ ህዝቦቻችን የተለያዩ የማንነት መገለጫዎቻቸውን ጠብቀው ነገር ግን በበርካታ ማህበራዊ ግንኙነቶች ተሳስረው የቆዩ በመሆናቸው፣ በዚሁ ገንቢ የታሪክ ገጽታቸው የጋራ ጥቅምና አመለካከት ያፈሩ በመሆናቸው ይህንን በማስጠበቅ አብሮ ለመኖር መወሰናቸውን ይገልፃል፡፡ ሴኩላር እምነት ህዝቦቻችንን አስተሳስሮ የቆየ የማህበራዊ መስተጋብራቸው መገለጫ መሆኑን በግልጽ ያሳያል፡፡

5.2.2. በኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ መሃል የተቀመጠው ብሄራዊ አርማ

የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ ብሔሮች ብሔረሰቦች ህዝቦችን እና ሃይማኖቶችን በእኩልነትና በአንድነት ለመኖር ያላቸውን ተስፋ የሚያንፀባርቅ ብሔራዊ አርማ በመሃሉ ላይ እንደሚኖር በአንቀጽ 3 ይደነግጋል፡፡ ይህ ብሄራዊ አርማ የማንነቶች እኩልነትን የሚወክል መሆኑ የሚያሳየው አንዱ ገጽታ የሴኩላሪዝምን መርሆ ነው፡፡ ባለፉት ዘመናት መንግስታት የፈጠሩዋቸውን የሃይማኖቶች የተዛባ ግንኙነት ከማስወገድ በተጨማሪ ሃይማኖቶችና ሌሎች ማንነቶች ልዩነቶቻቸው ሳይገድብዋቸው በተለያዩ ዘርፎች ተሳስረውና ተደጋግፈው ለመኖር ያላቸውን ተስፋ የሚገልጽ ነው፡፡

5.2.3. የመንግስትና የሃይማኖት መለያየት

በኢፌዲሪ ሕገ-መንግስት ከተደነገጉ አምስት መሰረታዊ መርሆዎች አንዱ በአንቀጽ 11 የተቀመጠው ነው፡፡ ይህ ድንጋጌ “መንግስትና ሃይማኖት የተለያዩ ናቸው፡፡ መንግስታዊ ሃይማኖት አይኖርም፡፡ መንግስት በሃይማኖት ጉዳይ ጣልቃ አይገባም፣ ሃይማኖትም በመንግስት ጉዳይ ላይ ጣልቃ አይገባም” በሚል ይገልፃል፡፡

ሕገ-መንግስታችን በዚህ ድንጋጌ አማካኝነት ያረጋገጣቸውን መብቶች በግልፅ መገንዘብ ጠቃሚ ነው፡፡ አንደኛው ጉዳይ መንግስት በሃይማኖቶች የውስጥ ጉዳይ ማለትም ሃይማኖቶች በሚያስተምሩት ሃይማኖታዊና መንፈሳዊ አስተምህሮ ላይ የማይወስነው፣ የሚጨምረው ወይም የሚቀንሰው ነገር የሌለ መሆኑን በማስቀመጥ ለሃይማኖቶች ሙሉ ነፃነት አጎናፅፏል፡፡ ሃይማኖቶች

ስለሚያስተምሩት ሃይማኖታዊና መንፈሳዊ አስተምህሮ ይዘት የሚወስኑት ራሳቸውና ራሳቸው ብቻ መሆናቸውን ያረጋግጣል::

ሁለተኛው ጉዳይ መንግስት የኔ ብሎ የሚከተለው ሃይማኖት ወይም እምነት የለም:: እንደ ልማታዊ ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ከማንኛውም ዓይነት ሃይማኖት ወይም እምነት ነፃና ገለልተኛ ነው:: መንግስት በተለየ ሁኔታ የሚያበረታታውም ሆነ የሚያጣጥለው ሃይማኖት/እምነት የለም:: ይህ ደግሞ ሁሉንም ሃይማኖቶችና እምነቶች እኩል እንዲያገለግል ሃላፊነትን የሚጥል ድንጋጌ ነው:: ስለሆነም አንድ ሃይማኖት ወይም እምነት የተሻለ አገልግሎት እና ጥበቃ የሚያገኝበት ሌሎች ደግሞ የሚገለሉበት ስርዓት ሙሉ በሙሉ የተወገደ መሆኑንና የሃይማኖቶችና እምነቶች እኩልነት የተረጋገጠ መሆኑን ያሳያል::

ሶስተኛው ገፅታ ሃይማኖቶች በመንግስት የፖለቲካና የአስተዳደር ጉዳዮች ላይ ጣልቃ እንዳይገቡ የተከለከለ መሆኑን ያሳያል፡ መንግስት ለሁሉም ሃይማኖቶች እኩል የማገልገል ሃላፊነት የተጣለበት በመሆኑ አንዱ ሃይማኖት ይጠቅመኛል የሚለውን ፖሊሲ ወይም ህግ እንዲወጣለት ማድረግ የማይገባው እንደሆነ በግልፅ ያሳያል:: ማንኛውም ሃይማኖትና እምነት የፋይናንስ አቅም ወይም የተከታይ ብዛት አለኝ ብሎ በመንግስት የፖለቲካ ጉዳዮች ላይ ጫና መፍጠር አይችልም፡ እንዲሁም የመንግስትን ቀረቤታ ተጠቅሞ የሌሎችን የእኩልነት መብት የሚሸራርፍ ጣልቃ ገብነት እንዳይፈፅም የተከለከለ መሆኑን የሚገልፅ ድንጋጌ ነው:: ከዚህ አኳያ መንግስት ለሁሉም ሃይማኖቶችና እምነቶች እኩል ዕድል ይሰጣል፣ እኩል ጥበቃ ያደርጋል፣ ሕገ-መንግስታዊ ድንጋጌዎች በሁሉም ሃይማኖቶችና እምነቶች እኩል ተፈጻሚ እንዲሆኑ ያደርጋል ማለት ነው::

5.2.4. የእኩልነት መብት

“ሁሉም ሰዎች በሕግ ፊት እኩል ናቸው፣ በመካከላቸው ማንኛውም ዓይነት ልዩነት ሳይደረግ በሕግ እኩል ጥበቃ ይደረግላቸዋል:: በዚህ ረገድ በዘር፣ በብሄር ብሄረሰብ፣ በቀለም፣ በፆታ፣ በቋንቋ፣ በሃይማኖት፣ በፖለቲካ፣ በማህበራዊ አመጣጥ፣ በሃብት፣ በትውልድ ወይም በሌላ አቋም ምክንያት ልዩነት ሳይደረግ ሰዎች ሁሉ እኩልና ተጨባጭ የሕግ ዋስትና የማግኘት መብት አላቸው” የሚል የእኩልነት መብት በአንቀፅ 25 ተደንግጓል::

የሴኩላሪዝም ሰፊ ገፅታ በዚህ አንቀፅ ተቀምጧል:: አንደኛ ሰዎች ከማንነታቸው ወይም አመለካከታቸውና አቋማቸው የሚመነጭ ልዩነት ያላቸው በመሆናቸው ምክንያት የእኩልነት መብታቸው አይገደብም የሚል እምነት ነው::

የዚህ ድንጋጌ ሌላው ትርጉም የሃይማኖቶችና የእምነቶች እኩልነት ከሌሎች የማንነት መገለጫዎች ተያይዞ የሚታይና የሚፈፀም መሆኑን በግልጽ ያሳያል፡፡ በቋንቋ ወይም በፆታ ወይም በማህበራዊ አመጣጥና በሌሎች የማንነት መገለጫዎች ተመስርቶ የአያያዝ ልዩነትና አድሎ የሚፈፅም አካል ቢኖር የሃይማኖት እኩልነትን ሊያረጋግጥ አይችልም፡፡ በዚህ ምክንያት የእኩልነት መብት ጉዳይ ጥያቄ ውስጥ መግባቱ አይቀሬ ነው፡፡ በሌላ መልኩም የሃይማኖቶችና እምነቶች እኩልነት ሳይረጋገጥ ሌሎች የእኩልነት መብቶች ሊረጋገጡ እንደማይችሉ የሚያሳይ ነው፡፡ ከዚህ አኳያ ሴኩላሪዝም እነዚህ የብዝሃነት ገጽታዎች በእኩልነት ያቀፈ መርሆ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል፡፡

5.2.5. የሃይማኖት፣ የእምነትና የአመለካከት ነፃነት

ሕገ-መንግስታችን የማሰብ፣ የህሊናና የሃይማኖት ነፃነት ለማንኛውም ሰው አጎናጽፏል፡፡ ማንኛውም ሰው የመረጠውን ሃይማኖት ወይም እምነት የመያዝ፣ ለብቻ ወይም ከሌሎች ጋር በመሆን ሃይማኖትን ወይም እምነቱን በይፋ የማምለክ፣ የመከተል፣ የማስተማርና የመተግበር መብት የተረጋገጠለት መሆኑ በአንቀጽ 27 ተደንግጓል፡፡

ሰዎች የመረጡትን ሃይማኖት ወይም እምነት ወይም የፖለቲካ አመለካከት የመያዝና የመከተል መብት አላቸው ሲባል የሚከተሉትን የመብቱ አጠቃቀም ገጽታዎች መገንዘብ ያስፈልጋል፡፡ አንደኛው ይህ ነፃነት የሚመለከተው ሁሉንም ዜጋ ነው የሚል እምነት መያዝ ያስፈልጋል፡፡ የመሰለውን ሃይማኖት የመከተል እና የመሰለውን የፖለቲካ አቋም የመያዝ መብት ለአንዱ ተፈቅዶ ለሌላው የሚከለከል አይደለም፡፡ አንዱ ቡድን ወይም ግለሰብ የራሱን ሃይማኖት ትክክል ነው ብሎ ሌሎችን ለማስተማርና ተከታይን ለማፍራት ሲንቀሳቀስ ሌላም ቡድን ተመሳሳይ መብት ያለው መሆኑን ማመን ይገባዋል፡፡ የተረጋገጠውን ሕገ-መንግስታዊ መብት ተጠቅሞ ሌሎችን በኃይል ወይም ከግለሰቦች መልካም ፍላጎት ውጭ እምነታቸውንና አቋማቸውን እንዲቀይሩ ማድረግ አይችልም፡፡ ስለሆነም የዜጎች የሃይማኖት/እምነት ነፃነት መብትን መፃረር አይችልም ማለት ነው፡፡

የዚህ መብት ሌላው ትርጓሜ ከሰው ማንነት ጋር የተያያዘ መሆኑ ነው፡፡ ሰው በተፈጥሮው የማሰብ ፀጋ የተሰጠው ፍጡር በመሆኑ የሕሊና ነፃነት የሚያገኘው ሰው ስለሆነ ነው፡፡ ይህንን አቋም መያዝ አይገባህም፣ ይህንን ሃይማኖት መከተል የለብህም ብሎ መከልከልና ተፅዕኖ መፍጠር የማሰብና የህሊና ነፃነትን መንፈግ ነው፡፡

ማንኛውም ሰው የመረጠውን ሃይማኖት የመከተል ነፃነት አለው ሲባል ይሻለኛል ብሎ የመምረጥ ነፃነት ሙሉ በሙሉ ለግለሰቡ ተሰጥቷል ማለት ነው፡፡ ግለሰቡ አንዱን ሃይማኖት ወይም የፖለቲካ አመለካከት የመያዝ ብቻ ሳይሆን ያለመያዝ መብትም እንዳለው የሚያረጋግጥ ድንጋጌ ነው፡፡ አንዱን ሃይማኖት ወይም የፖለቲካ አቋም ባለመያዙ ምክንያት የሚደርስበት አንዳች መድሎና ተፅዕኖ አይኖርም ማለት ነው፡፡

መንግስት ይህንን ነፃነት የማረጋገጥና የመጠበቅ ኃላፊነት አለው፡፡ ጉልበተኞች አስገድደው አቋምንና ሃይማኖትን እንዳያስቀይሩ ወይም የተለያዩ ጫናዎች እንዳያደርሱ የመጠበቅና የዜጎችን የማሰብና የህሊና ነፃነት የመጠበቅ ግዴታ አለበት ማለት ነው፡፡ ዜጎችም የሌሎችን የሃይማኖት/እምነት ነፃነት የመጠበቅ ሃላፊነት አለባቸው፡፡

5.2.6. ትምህርት ከሃይማኖታዊ ተፅዕኖ ነጻ ስለመሆኑ

ትምህርት በማንኛውም ረገድ ከሃይማኖት፡ ከፖለቲካ አመለካከቶችና ከባህላዊ ተፅዕኖዎች ነጻ መሆን አለበት የሚል ድንጋጌ በአንቀፅ 90(2) ሰፍሯል፡፡

ትምህርት ከሃይማኖት፡ ከባህላዊና ፖለቲካዊ ተፅዕኖ ነጻ ማድረግ በቀጥታ የሴኩላሪዝም መርሆን ተግባራዊ ማድረግ ነው፡፡ ትምህርት ለሃገር እድገት ወሳኝ የሆነው የሰው ሃብት ልማት የሚካሄድበት ተቋም በመሆኑ የአንዱ ወይም የሌላው ሃይማኖት የሚስፋፋበት ወይም ሃይማኖትን የማስፋፋት ውድድር የሚካሄድበት ሊሆን አይገባም፡፡ የሁሉም ሃይማኖትና እምነት ተከታዮች ዕውቀት የሚገበዩበት ማዕከል በመሆኑ ይህንን አገልገሎት ዕኩል ለማቅረብ ከሃይማኖታዊ ተፅዕኖ ነጻ መሆን አለበት፡፡

ትምህርት ከሃይማኖታዊና ባህላዊ ተፅዕኖ ነጻ ማድረግ ማለት ዜጎች በትምህርት ማዕከላት ከገቡ በኋላ ሃይማኖትን መሰረት ያደረገ አድሎ አይፈፀምባቸውም ወይም በሃይማኖታዊ ጉዳይ ላይ በመጠመድ በሌላ ጊዜ የማይገኘውን የትምህርት ዕድል አያጡም ማለት ብቻ አይደለም፡፡ መንግስትና ሌሎች አካላት የትምህርት ተቋማትን ሲገነቡና ሲያስፋፉ ሃይማኖትና እምነትን መነሻ ሳያደርጉ ለሁሉም ዜጎች በፍትሃዊ መንገድ ያዳርሳሉ ማለትንም ይጨምራል፡፡ የትምህርት ተቋማት ግማሾቹ ለአንዱ ሃይማኖት ተከታዮች ሌሎቹ ደግሞ ለሌላው ሃይማኖት ተከታዮች ለማስተናገድ አይገነቡም ማለትም ጭምር ነው፡፡ በየትኛውም አከባቢ የሚገኝ የአካዳሚ ትምህርት ተቋም የማንኛውም ሃይማኖትና እምነት ተከታዮች በእኩልነት የሚስተናገዱበት ነው፡፡ የትምህርት ዕድል ሊያገኙ የሚገባቸው ዜጎች በሚከተሉት ሃይማኖት ወይም እምነት ምክንያት በቅበላ ጊዜም አድሎ አይደረግባቸውም ማለት ነው፡፡ የትምህርት ስርዓት በሴኩላሪዝም መርሆ መመራት አለበት

220.4/880

ሲባል ይህንን ሁኔታ ማሟላት ማለት ነው፡፡ በሌላ መልኩ የሲኩላሪዝም መርሆ ያለመከተል እና ትምህርት በሃይማኖታዊ ተፅዕኖ ስር እንዲወድቅ መፍቀድ ማለት በመማር ማስተማር ሂደት፣ በተማሪዎች ቅበላ ወቅት፣ በተቋማት ግንባታ፣ በግብአት ስርጭት፣ … ወዘተ አድሎ እንዲፈፀም መፍቀድ ማለት ነው፡፡

5.2.7. የመደራጀት መብት

የሕገ-መንግስታችን አንቀጽ 31 ማንኛውም ሰው ለማንኛውም ዓላማ በማኅበር የመደራጀት መብት እንዳለው ይደነግጋል፡፡ ይህ የመደራጀት መብት ሕገ-መንግስታዊና ህጋዊ ስርዓታችንን በህገ-ወጥ መንገድ ለማፍረስ ጥቅም ላይ እንዳይውል ተደንግጓል፡፡ ከዚህ መነሻ የሃይማኖትና/እምነት ተቋማትም የመደራጀት መብት እንዳላቸውና የመንግስት አሠራር ይኸንኑ በመገንዘብ ተገቢውን ሕጋዊና ፍትሐዊ አገልግሎት ሊሰጥ እንደሚገባ ያሳያል፡፡ መንግስት በዚሁ መንገድ የተደራጁትን አካላት የመመዝገብና የእውቅና ጥያቄ ሲያቀርቡ በሚመለከታቸው አካል በህጉ መሠረት መዝግቦ መያዝ ተገቢ ይሆናል፡፡ በዚህ መንገድ የሚከናወነው የምዝገባና ዕድሳት ስርዓት የሃይማኖት ተቋማት ከመንግስት የሚያገኟቸው አገልግሎቶችና ግንኙነቶችን ሕጋዊ የሚያደርግ ሲሆን ተቋማቱም ለፀረ-ሕገ-መንግስታዊ ድርጊቶች እንዳይጋለጡና ለተከታዮቻቸው ተጠያቂ በመሆን የውስጥ ሰላማቸውን ለማስፈን የሚያግዝ ይሆናል፡፡ በሕጋዊ መንገድ የተደራጁ ተቋማት በሙሉ የአገራችን ሕገ-መንግስታዊና ሕጋዊ ስርዓት ማክበርና ማስከበር ይጠበቅባቸዋል፡፡ ይህም የሴኩላሪዝም መርሆ በተቋማቱ ማስፈንን ያካትታል፡፡

ተቋማቱ የሚከተሉትን ሃይማኖት/እምነት መያዛቸው እንደተጠበቀ ሆኖ በሌሎች ሃይማኖት ተቋማት ላይ እራሳቸውም ይሁን ተከታዮቻቸው በተለይም ሰባኪያንና/ዳኢዎች አሉታዊ መልዕክት እንዳያስተላለፉ ማስተማር ይጠበቅባቸዋል፡፡ በዚሁ መንገድ የመደራጀት መብታቸውን ተጠቅመው የተደራጁ የሃይማኖት/የእምነት ተቋማትን መዝግቦ መያዝ ከሃይማኖት/እምነት ጣልቃ ገብነት ጋር የሚያያዝ አይደለም፡፡ የሃይማኖት ተቋማት ሕጋዊ ሰውነት ሲያገኙ የሃይማኖቱን ክብር፣ ሞገስና ጥቅም የሚቀንስ ሳይሆን እንዲያውም የሚያሳድግ ነው፡፡ ይህ አሰራር የዓለም አቀፍ ልምድም ጭምር ነው፡፡ መመዝገብን ከጣልቃ ገብነት ጋር ማያያዝ የሃይማኖት ተቋማትን የሕገ-ወጥ ተግባር ዋሻ ለማድረግ የመፈለግ አዝማሚያ እንጂ የሃይማኖት ተቋማትና ተከታዮቻቸውን የሚያስጨንቅ ጉዳይ ተደርጎ ሊወሰድ አይገባም፡፡ ተቋማቱ በሕገ-መንግስታችን ያገኙዋቸውን መብቶች ተግባራዊ ለማድረግ በሚንቀሳቀሱበት ወቅት የሚኖረውን ሕጋዊ አሠራር የመደንገግ ጉዳይ ነው፡፡

6. ሴኩላሪዝምና ሠላም፣ ልማት፣ ዴሞክራሲና መልካም አስተዳደር

ሃገራችን በዓለም ከነበሩ የስልጣኔ ቁንጮዎች አንዷ እንደነበረች ታሪካችንና ታሪካዊ ቅርሶቻችን ምስክሮች ናቸው፡፡ ከዚህ የሥልጣኔ ማማ ወድቃ በከፋ ድህነትና ኋላ ቀርነት የተዘፈቀችበት ምክንያት ብዝሃነትን የሚያስተናግድ ዴሞክራሲያዊ ስርዓት መገንባት ባለመቻሏና ልማትን ማስቀጠል የማይታሰብ ስለነበረ ነው፡፡ ይህ ተመልሶ ለረሀብና ለጦርነት ደልዳላ ሜዳ በመፍጠሩ የፀረ ዴሞክራሲና የድህነት አዙሪት የነገሰበት ዘመን ነበር፡፡ ከዚህ ታሪክዊ ስህተት ለመውጣት እልህ አስጨራሽ ትግልና ከባድ መስዋትነት ከተከፈለ በኋላ ዛሬ ልማታዊ ዴሞክራሲያዊ ሕገ መንግስት ቀርፀን በህዳሴ ጉዞ ላይ እንገኛለን፡፡

ይህ ዘርፈ ብዙ የልማትና የዴሞክራሲ ስርዓት ግንባታ ዓላማ ያለአንዳች መስተጓጎል እንዲቀጥልና ዳር እንዲደርስ ሕገ-መንግስታችንን ማክበር እና ሕገ-መንግስታዊ መርሆዎቻችን መጠበቅ የእያንዳንዱ ዜጋ እና ማህበረሰብ ኃላፊነት ሊሆን ይገባል፡፡

የሴኩላሪዝም አስተሳሰብና ተግባር በሃገራችን የሠላም የልማት የዴሞክራሲና የመልካም አስተዳደር ግቦቻችንን ለማሳካትም ወሳኝ ጉዳይ ነው፡፡ ሠላም፣ ልማት መልካም አስተዳደርና የዴሞክራሲ ስርዓት ግንባታ የሃገራችንና የሕዝባችን የሕልውና ጉዳዮች ተደርገው የሚወሰዱ እንደሆነ ይታወቃል፡፡ ስለዚህ በሚቀጥሉት ክፍሎች ሴኩላሪዝም ከሰላም፣ ከልማት፣ ከዴሞክራሲና ከመልካም አስተዳደር ጋር ያለውን ትስስር አጠር አድርገን እንመለከታለን፡፡

6.2. ሴኩላሪዝምና ሠላም

ከሕገ-መንግስታችን የሴኩላሪዝም ድንጋጌዎች በመነሳት የትርጉሙን የተለያዩ ገጽታዎች ተመልክተናል፡፡ መንግስትና ሃይማኖት የተለያዩ መሆናቸውንና አንዱ በሌላው ጉዳይ ላይ ጣልቃ እንደማይገባ ሕገ መንግስታችን ይደነግጋል፡፡ ይህም መንግስትና ሃይማኖት በራሳቸው ገደብ የሚሠሩና የሠላምና የልማት የትብብር ማዕቀፍም ቢሆን የየግላቸው ነፃነት እንደተጠበቀ መሆኑን የሚያሰምር ነው፡፡ በመቀጠል የተቀመጠው ድንጋጌ የሃይማኖቶችና/እምነቶች ነፃነትና እኩልነት በሕገ መንግስታችን እውቅናና ዋስትና የተሰጠው ጉዳይ መሆኑን ነው፡፡ ይህም ዜጎች የፈለጉትን ሃይማኖት/እምነት የመከተል ወይም ያለመከተል ሙሉ መብታቸውን የሚያረጋግጥ ጉዳይ ነው፡፡ ከእነዚህ ድንጋጌዎች ጋር ተመጋጋቢ የሚሆነው ደግሞ ዜጎች የየራሳቸውን ሃይማኖት/እምነት መያዛቸው እንደተጠበቀ ሆኖ የራሳቸውን እንደሚወዱና እንደሚያከብሩ ሁሉ የሌላውንም ሃይማኖት/እምነት እንዲያከብሩ የሚጠበቀው አመለካከት ነው፡፡ ይህ ደግሞ ሁሉም ዜጎች የሌላውን ሃይማኖት/እምነት እንዲያምኑ ሳያስፈልግ በሰላም አብሮ የመኖር መሠረት የሚጥል

አስተሳሰብ ነው፡፡ እነዚህ ድንጋጌዎች በአንድ ላይ መንግስታዊ አገልግሎቶችና/ግንኙነቶች በገለልተኝነት እንዲከናወኑ፣ ፍትሐዊ እንዲሆኑና ግልጸኝነትና ተጠያቂነትን የተላበሱ እንዲሆኑ ያስገድዳል፡፡

ከዚህ በላይየተዘረዘሩት ሕገ-መንግስታዊ የሴኩላሪዝም መርሆዎች ሲከበሩ ሕዝባችን በመንግስት ላይ ያለው ዓመኔታ እና እርካታ እጅግ ከፍ እንደሚል ለጥርጣሬ የሚቀርብ አይሆንም፡፡ እነዚህ መርሆዎች በተሟላ መንገድ ተግባራዊ ሲደረጉ በሕዝባችን ውስጥ መተማመንና መደጋገፍን እጅግ የሚያጎለብተው መሆኑም ግልጽ ነው፡፡ ይህም ተመልሶ ጥርጣሬን በማስወገድ የሕዝባችን አንድነትና መከባበር የሚያሳድግ ነው፡፡ ሕገ መንግስታዊ ስርዓታችን በዚህ መልክ የሴኩላሪዝም መርሆዎች ደንግጎ ሲያበቃ የሚጣስበት አጋጣሚ እንኳን ቢፈጠር በሰላማዊ ዴሞክራሲያዊና ሕጋዊ መንገድ የሚፈታበትን አቅጣጫ በግልጽ ደንግጓል፡፡

ስለዚህ የሴኑላሪዝም መርሆዎች በጥብቅ ተግባራዊ ሲደረጉ የሕዝባችን በመንግስት ላይ ያላቸውን እርካታ በማሳደግና የውስጣቸውን አንድነትና ትስስር በማጎልበት በሰላም አብሮ ለመኖር እንዱ መተማመኛ ሆኖ ያገለግላል ማለት ነው፡፡ በመንግስ ስርዓት ላይ እርካታ ያለው ሕዝብ ለሰላም መሠረት ነው፡፡ የሕዝቦች አንድነትና ትስስርም ለሃገር ሰላም ወሳኝ ጉዳይ ነው፡፡ በማህበራዊ ማንነታቸው አድሎ የተፈፀመባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች ጥያቄ ማንሳታቸው፣ ጥያቄያቸው ካልተመለሰም ተቃውሞና አመፅ ማንሳታቸው የማይቀር ነው፡፡ ተቃውሞና ዓመፅ እየተባባሰ በመሄዱ ሰላም ማናጋቱም የማይቀር ነው፡፡ በማንነት ቀረቤታ ተጠቃሚ የሆኑት ማህበረሰቦች ሳይቀር ሠላማቸው መናጋቱ አይቀሬ ይሆናል፡፡

በአጭሩ ሴኩላሪዝምን በተሟላ መንገድ ስንተገብር በሕዝባችን መካከል የሰላም መሠረት እያስቀመጥን እንደሆነ ሊሰመር ይገባል፡፡

6.3. ሴኩላሪዝምና ልማት

የሴኩላሪዝም አስተሳሰብ መንግስት ዜጎች/ሕዝቦች በሃይማኖት/እምነት አመለካከታቸው ምክንያት የሃገራችን ሕገ መንግስታዊ ስርዓት ከተተከተለ ማንኛውም ፖለቲካዊ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ እንቅስቃሴ የማይገለልበትን ስፊ የተሳትፎና የተጠቃሚነት መብት የሚያረጋግጥ ነው፡፡ የመንግስታችን እምነትና የልማት ፖሊሲዎቻችንና ስትራቴጂዎቻችን ሁሉ እምብርት ተብሎ የሚወሰደው ሕዝቡ ቁልፍ የልማት አቅም መሆኑን ነው፡፡ እንደ ሃገር እየተሳካ የሚገኘው የምዕተ ዘመኑ የልማት ግቦች ስኬት ዋናው ባለቤቱ ሕዝቡ ነው፡፡

ይህንን ወሳኝ የሕዝብ አቅም በዘላቂነት በልማት ላይ ለማንቀሳቀስ የሴኩላሪዝም መርሆዎች በጥብቅ መከበር አለባቸው፡፡ በሃይማኖት/እምነት አመለካከት ምክንያት ዜጎች በተለያዩ ልማታዊ እንቅስቃሴዎችና አደረጃጀቶች እንዳይሳተፉ የሚቀመጥ ገደብ ቢኖር ምልዓተ-ሕዝቡን የማያሳትፍ በመሆኑ ፈጣንና ሁሉም በየደረጃው የሚጠቀምበትን ልማት ማረጋገጥ አይቻልም፡፡ በሃይማኖት/እምነት አመለካከት ምክንያት ዜጎች እንዳይሳተፉ ገደብ የሚጣልበት ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ እንቅስቃሴዎች ቢኖሩ ይህም ተመልሶ የሃገርን ልማትና ዕድገት የሚያቀጭጭ መሆኑ አይቀርም፡፡ በዚሁ ጉዳይ ላይ አንድ ተጨባጭ ምሳሌ ወስዶ ማየት ጠቃሚ ይሆናል፡፡ የትምህርት ስርዓታችን ለሁሉም ሃይማኖት/እምነት ተከታዮች በማይወክል መንገድ የተቀረጸ ከሆነ የአንዱን ተከታይ የሚስብና የሌላውን ተከታይ የሚገፋ መሆኑ አይቀርም፡፡ ይህም በሕዝቦች መካከል የልማትና ዕድገት ልዩነት የሚፈጥርና ድምር ውጤቱም ድህነትና ኋላ-ቀርነትን ማስቀጠል መሆኑ አይቀሬ ነው፡፡ የሃገራችን የቀድሞ ስርዓቶች ከሥልጣኔ ማማ ወድቀን እንድንከለከስ ያደረጉት ዜጎች በሚከተሉት ሃይማኖት/እምነትና አመለካከትና ሌሎች ማንነቶች መነሻነት የልማት አካል ሳይሆኑ ባይተዋር እንዲሆኑ ስለተገደዱ ነው፡፡

በአዲሲቷ ኢትዮጵያ ባለፉት 11 ዓመታት ባለሁለት አሃዝ ፈጣንና መሠረተ-ሰፊ ልማት እየተመዘገበ የመጣው ሁሉም የሃይማኖትና/እምነት ተከታዮች እና ብዝሃነቶች ያለምንም አድሎና ተፅዕኖ ድህነትን ለመዋጋት በመረባረባቸው ነው፡፡ ስለሆነም ማንም ዜጋ በሚከተለው ሃይማኖትና እምነት ምክንያት በልማት ሂደት ወደኋላ እንዳይቀር የተሰራው ሥራ ሕገ መንግስታዊ የሴኩላሪዝም መርሆ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ለፈጣን የኢኮኖሚ ልማትና ዕድገት ያበቃንም ጉዳይ ነው፡፡

ስለዚህ የሃገራችን ዜጎች/ሕዝቦች በሙሉ ስነ-ልቦናቸው እውቀታቸውንና ጉልበታቸውን በልማት ላይ እንዲረባረቡ የማድረግ ጉዳይ የሴኩላሪዝም መርሆ ከማክበርና ከማስከበር ውጭ የሚታሰብ አይደለም፡፡ ከዚህ አንጻር ሲታይ ሴኩላሪዝም የፈጣን ኢኮኖሚ ልማትና አንድ የኢኮኖሚ ማህበረሰብ ግንባታ መሳሪያ መሆኑን ማረጋገጥ ይቻላል፡፡

6.4. ሴኩላሪዝምና መልካም አስተዳደር

ከሕገ-መንግስታችን የሴኩላሪዝም መርሆዎች አንዱ በአንቀጽ 25 ስለ እኩልነት መብት የተደነገገው ነው፡፡ ይህ ድንጋጌ ዜጎች በመካከላቸው ማንኛውም ዓይነት ልዩነት ሳይደረግ በሕግ ፊት እኩል ጥበቃ እንደሚደረግላቸው ያስረዳል፡፡ በዚህ ረገድ በዘር፣ በብሔር ብሔረሰብ፣ በቀለም በጾታ፣ በቋንቋ፣ በሃይማኖት፣ በፖለቲካ፣ በማኅበራዊ አመጣጥ በሀብት በትውልድ ወይም በሌላ አቋም ምክንያት ልዩነት ሳይደረግ ሰዎች ሁሉ እኩልና ተጨባጭ የሕግ ዋስትና የማግኘት መብት

አላቸው፡፡ ከዚህ ድንጋጌ በመነሳት የሴኩላሪዝም አስተሳሰብ ዜጎች/ሕዝቦች በሃይማኖት/እምነት አመለካከታቸው ምክንያት ከመንግስት የሚያገኙት አገልግሎትና/ግንኙነት የተዛባና አድሎአዊ እንዳይሆን ይከለክላል፡፡ በሃይማኖት/እምነት አመለካከታቸው ምክንያት ፍትሐዊ የሆኑ ጥያቄዎቻቸው ሳይመለስ እንዳይቀሩ ሲመለሱም ማጉላላትና ማጓተት ሳይኖር ፈጣን ምላሽ እንዲሰጥ ያስገድዳል፡፡

በዚህ ሀሳብ ዙሪያ ሁለት ሐሳቦችን ብቻ እንደ ምሳሌ ወስዶ ማየት ጉዳዩን የበለጠ ግልጽ ሊያደርገው ይችላል፡፡ አንደኛ የመንግስት ተቋማት አመራሮችና ፈጻሚዎች ከሃይማኖታቸው እየተነሱ ለሃይማኖት ተቋማት ጥያቄዎች የሚሰጡት ምላሽ የተዛባና አድሎአዊ ከሆነ የሴኩላሪዝም መርሆን የሚጥስ ተግባር ነው፡፡ የሃይማኖት ተቋማት የሚያቀርቧቸው የአምልኮ ቦታ፣ የቀብር ቦታ፣ የይዞታ ፈቃድ ማረጋገጫ በደርግ ዘመን የተወረሱ ተቋማት ይመለስልን ጥያቄና የመሳሰሉትን ተገቢውን ምላሽ ሊያገኙ ይገባል፡፡ የመንግስት ተቋማት ቅጥር ዝውውር ዕድገትና ወዘተ… በሚያከናውኑበት የሰው ኃይል ልማት ተግባሮቻቸው ላይ የራስን ሃይማኖት/እምነት ታሳቢ ያደረገ አመለካከት ይዘው ይህንኑ በተግባር የሚፈጽሙበት ኢፍትሐዊ አሠራር ከታየ መሠረታዊ የሴኩላሪዝም ድንጋጌ ጥሰት ይሆናል፡፡

ማንኛውም ዜጋ በሚከተለው ሃይማኖት ወይም እምነት ምክንያት በመንግስት የመቀጠር ዕድል አይነፈግም፣ በሃገሪቱ ተዘዋውሮ የመስራትና ኢንቨስት የማድረግ መብት አይነጠቅም፡፡ ይልቁኑ ያለውን ዕምቅ ዓቅም ተጠቅሞ የበለጠ ሃብት እንዲፈጥር ይበረታታል፣ ድጋፍም ይደረግለታል፡፡

ሁለተኛው ማሳያ በትምህርት ተቋማት የሚከናወን የመማር ማስተማር ሂደት በራስ ሃይማኖት መነሻነት በትምህርቱ ማኅበረሰብ ውስጥ ልዩነት በሚፈጥር መንገድ ከተካሄደ የሴኩላሪዝም መርሆ የመጣስ ማረጋገጫ ነው፡፡

በተለይም ከፍተኛ የትምህርት ተቋማት ማኅበረሰባቸውን በሚያስተናግዱበት ወቅት ሃይማኖትን ለአድሎአዊ አሠራር ከተጠቀሙበት ትውልድን በቀና አስተሳሰብ የመቅረጽ ሕልማችንን የሚያጨናግፍ ይሆናል፡፡ የተማሪዎች የመኝታ ክፍል ድልድል ፣ የቤተ መጻሐፍት አገልግሎት፣ ቱቶሪያል አሰጣጥ፣ የትምህርት ነጥብ አሰጣጥ ወዘተ… ሁሉንም የሚመለከተውን ማኅበረሰብ በእኩልነት በሚያስተናግድ አሠራርና ጥብቅ ዲሲፕሊን ካልተከናወነ ሴኩላሪዝም በግላጭ ተጥሷል ማለት ነው፡፡

እነዚህና የመሳሰሉት የሴኩላሪዝም መርሆዎች ተግባራዊ ሳይሆኑ የልማታዊ መልካም አስተዳደር መርሆዎች የሚሳኩበት ሌላ አቋራጭ መንገድ ሊኖር አይችልም፡፡ ልማታዊ መልካም

አስተዳደር መርሆዎች ተብለው የሚታወቁት የህግ የበላይነት ፣ግልጸኝነት፣ ተጠያቂነት ፣ቅልጥፍናና ውጤታማነት ፈጣን ምላሽ መስጠትና ፍትሐዊነት የመሳሰሉት እዚያው እያሉ የሴኩላሪዝም መርሆዎች ተደርገው ሊወሰድ የሚችሉ ናቸው፡፡

የሴኩላሪዝም መርህ በማይከበርበት ወቅት ዜጎችና ማህበረሰቦች በያዙት የማንነት መገለጫ ምክንያት አድሎ እንደሚፈፀምባቸው ግልጽ ነው፡፡ ለአንዳንዶች ሁሉም አሰራር ግልፅ ለሌሎች ደግሞ ዝግ ይሆናል፣ ለአንዳንዶች ፈጣን ምላሽ ይሰጣል ለሌሎች ግን መፍትሄ እንዲያጡ ይደረጋል፣ ወዘተ፡፡ ሁሉም ዜጎችና ማህበረሰቦች በእኩል የሚስተናገዱበት ስርዓት ይናዳል፡፡

ሴኩላሪዝም በሃይማኖት/እምነት አመለካከት ልዩነት ሳይደረግ ሁሉንም ማህበረሰቦች በእኩል፣ በገለልተኝነትና በፍትሐዊነት ማስተናገድን የሚያሰፍን መርሆ በመሆን ለሁሉም ማህበረሰብ የስርዓቱን ተቀባይነት በማስፈን፣ ሁሉም ማህበረሰብ እኩል ተጠቃሚ መሆን፣ ለሁሉም ያለ አድሎ ፈጣን ምላሽ መስጠት፣ ወዘተ የሚያረጋግጥ አስተሳሰብ ነው፡፡ ስለሆነም ሴኩላሪዝምን ከመልካም አስተዳደር ነጥሎ ማየት አይቻልም፡፡ መልካም አስተዳደርን የማስፈን ጉዳይ የሴኩላሪዝም መርሆን ከመከተል ውጭ የሚፈፀም አይደለም፡፡ ስለዚህ ሴኩላሪዝም በጥብቅ ዲሲፕሊን የመተግበር ጉዳይ ሕገ መንግስታዊ ድንጋጌ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በወቅቱ በሃገራችን በልዩ ትኩረት እየተፈጸም የሚገኘውን መልካም ልማታዊ አስተዳደር የማሳካት ጉዳይ እንደሆነ ሊሰመር የሚገባው ነው፡፡

6.5. ሴኩላሪዝምና ዴሞክራሲ

በሕገ-መንግስታችን ሴኩላሪዝም በሚመለከት እንደ መነሻ ያነሳናቸው ጉዳዮች የዜጎችን ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች መከበርን ያረጋገጡ ድንጋጌዎች እንደሆኑ ተመልክተናል፡፡ መንግስትና ሃይማኖት የተለያዩ ናቸው፣ አንዱ በሌላው ጉዳይ ጣልቃ አይገባም፡፡ የዜጎች የሃይማኖት እምነት ነፃነት የተከበረና ሁሉም ሃይማኖቶች/እምነቶች በሕግ ፊት እኩል መሆናቸውን የሚደነግጉ የሕገ-መንግስታችን አንቀጾች ሴኩላሪዝም የዴሞክራሲ ስርዓታችን አንዱ መርሆ መሆኑን በግልጽ የሚያሳይ ነው፡፡ ስለሆነም ሴኩላሪዝም የሕገ-መንግስቱ መሰረታዊ መርሆ በመሆን በምዕራፍ ሁለት አንቀጽ 11 የመንግስትና የሃይማኖት መለያየት የተደነገገው የዴሞክራሲ ስርዓታችን አንዱ መገለጫ መሆኑን የሚያረጋግጥ ነው፡፡

በአንድ የዴሞክራሲያዊ ስርዓት መከበር ያለባቸው የሕዝብ ሉዓላዊነት ጥያቄዎች (ምርጫንም ጨምሮ) የሕገ-መንግስት የበላይነት፣ የሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች መከበር፣ የመንግስት ግልጽ አሠራርና ተጠያቂነት፣ የሴኩላሪዝም አስተሳሰብና አሠራር ባልተተከለበት ነባራዊ ሁኔታ

የሚሳካ አይሆንም፡፡ ስለዚህ የዳበረ ዴሞክራሲ በሃገራችን የማስፈን ጉዳይ የሴኩላሪዝም መርሆዎችን ከመተግበር ተለይቶ የሚታይ አይሆንም፡፡

የሃገራችን የመንግስታት ታሪክ መለስ ብለን ስንመለከት መንግስትና ሃይማኖት አንዴ እየተዋሃዱ የመጡበትና ሌላ ጊዜ ደግሞ ፀረ-ሁሉም ሃይማኖት የሆኑበት ወቅቶች የቅርብ ጊዜ ትዝታዎች ናቸው፡፡ እነዚህ ስርዓቶች የሴኩላሪዝም መርህ የማይከተሉ መሆናቸው እንደተጠበቀ ሆኖ ፀረ-ዴሞክራሲ እንደነበሩም የሚታወቅ ነው፡፡ መንግስታዊ ሃይማኖት ሲኖር የሌሎችን ሃይማኖቶችና እምነቶች በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ እንደሚጫን ጥርጥር የለውም፡፡ ሃይማኖታዊ መንግስትም የራሱን ሃይማኖት በማይከተሉ ዜጎች ላይ ተፅእኖ ማሳረፉ አይቀሬ ነው፡፡ የእነዚህ ተፅእኖዎች ደረጃ የሃይማኖት/እምነት ነፃነት ከመግፈፍ ጀምሮ በሕግ ፊት እኩል የማይዳኙበትን ነባራዊ ሁኔታ በመፍጠር በዜጎች መካከል አለመተማመንና ስጋትን እየገነባ መሄዱ አይቀርም፡፡ በአገራችን የተለያዩ የዜግነት ፍረጃዎችን በመፍጠር የህዝቦች ነፃነትን፣ እኩልነትንና አንድነትን የሚንድ መሆኑ አይሬ ነው፡፡ ይኸም በሃገሪቱ ዴሞክራሲን የሚያቀጭጭና የሕዝቦችን ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ተሳትፎ የሚገድብ መሆኑ አይቀርም፡፡ በሌላ በኩል የሴኩላሪዝም ተቃራኒው ጽንፍ የሃይማኖት አክራሪነትና ጽንፈኝነት ብሎም አሸባሪነት መሆኑ እጅግ ሊያሳስብ የሚገባ ነው፡፡

ሴኩላሪዝም የመንግስትና የሃይማኖት መለያየትን የሚያሰምር ሲሆን ሃይማኖትን ሽፋን ያደረገ አክራሪነትና/ጽንፈኝነት ሃይማኖታዊ መንግስት ከሌለ በስተቀር ሃይማኖት ብሎ ነገር አይታሰብም በሚል የሚደረግ ርዕዮተ-ዓላማዊ እንቅስቃሴ ነው፡፡ በመሆኑም አክራሪነትና/ጽንፈኝነት ሴኩላሪዝምን የሚፃረር ፀረ-ዴሞክራሲያዊ አስተሳሰብና ተግባር ነው፡፡

የሃገራችን የሴኩላሪዝም መርሆ ሃይማኖታዊ መንግስት ወይም መንግስታዊ ሃይማኖት እንደማይኖር የሚደነግግ ሲሆን ሕዝባችን ደግሞ የሚፈልገውን ሃይማኖት/እምነት መያዝ የሚፈቅድ ለዜጎች የተሟላ ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብት የሚያጎናጽፍ ነው፡፡ ስለዚህ በአገራችን ነባራዊ ሁኔታ የሴኩላሪዝም መርሆዎች በጥብቅ የማክበር ጉዳይ የዴሞክራሲ ስርዓታችንን የመገንባት እንቅስቃሴ አካል ተደርጎ መወሰድ ያለበት ነው፡፡

በማጠቃለል ሴኩላሪዝም አንድ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ማህበረሰብን የመገንባት ሂደት ያፋጥናል፡፡ ዜጎችና ማህበረሰቦች የፈለጉትን ሃይማኖትና እምነት ቢከተሉም ከእያንዳንዳቸው አንድ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ማህበረሰብን ለመገንባት የሚጠቅም እሴት፣ ዓቅም እና ዕድል አለ ብሎ በማመን ይህንን ዕድል በላቀ ደረጃ ለመጠቀም ያስችላል፡፡ ይህንን ዕድል በመጠቀም በማህበረሰቦች መካከል የማይበጠስ ትስስር እንዲፈጠር መሳሪያ ሆኖ ያገለግላል፡፡ ስለሆነም

ሴኩላሪዝም አንድ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ማህበረሰብን ለመገንባት የሚያስችል መርሆ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል::

7. የሴኩላሪዝም አተገባበር ተግዳሮቶችና አደጋዎቹ

7.1. የሴኩላሪዝም አተገባበር ተግዳሮቶች

የሴኩላሪዝም መርሆ መንግስትንና ሃይማኖትን በመለያየት ለሁሉም የሃይማኖቶችና እምነቶች ተቋማትና ተከታዮቻቸው ከአድሎ ነጻ የሆነ ግንኙነትና አገልግሎት እንዲሰጥና እምነቶቻቸውን በነጻ እንዲያራምዱ አስፈላጊውን ሕጋዊ ጥበቃ እንዲያደርግላቸው የሚያስገድድ ሕገ-መንግስታዊ መርሆ ነው:: ነገር ግን ይህንን መርሆ ከማስፈፀም አኳያ በአሁኑ ጊዜ የሚስተዋሉ ተግዳሮቶች አሉ::

7.1.1. ያለፈውን የተዛባ ግንኙነት የማስቀጠልና አዲስ የተዛባ ግንኙነት የመፍጠር ፍላጎት

የሃገራችን ሕዝቦች በሚከተሏቸው ሃይማኖቶች/እምነቶች የተለያዩ ቢሆኑም ተከባብረውና ተደጋግፈው ለዘመናት በሰላም አብረው የኖሩበት ታሪካችን በዓለም ደረጃ አምሳያ የሌለው እንደሆነ ይታወቃል:: ይሁን እንጂ ከዚሁ ታሪካችን በተቃራኒ መንግስታት የራሳቸውን የስልጣን ዘመን ለማራዘምና የግዛት ወሰን ለማስፋፋት ሃይማኖትን መጠቀሚያ ሲያደርጉ እንደነበረ የሚታወቅ ነው:: በዚሁ ሂደት ያለፉት መንግስታት መንግስታዊ ሃይማኖት ወይም ሃይማኖታዊ መንግስትን በመመስረት መንግስትና ሃይማኖትን በመቀላቀል ሲያስተዳድሩ እንደነበር የአጼዎች አገዛዝ ታሪክ የሚያስረዳው ነው:: ስርዓቱ ፍጹም ኢ-ዴሞክራሲያዊ ስለነበር በሕዝባችን የተራዘመ ትግልና መስዋዓትነት ላይመለስ የተገረሰሰ ነው:: በምትኩም ልማታዊ ዴሞክራሲያዊ ሕገ-መንግስት ተቀርጾ ተግባራዊ እየተደረገ ይገኛል::

ይሁን እንጂ መንግስትና ሃይማኖት መለያየቱ የሃይማኖቶችን ክብር ሞገስና ጥቅም የነፈገ አድርገው በማቅረብና ለሃይማኖቱ ያሰቡ በመምሰል ያለፈው ፀረ-ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ለመመለስ የሚፈልጉ ጥቂት ግለሰቦችና ቡድኖች ይታያሉ:: እነዚህ አካላት የተዛባ ግንኙነት የማስቀጠል ፍላጎትና ዓላማ ያላቸው ናቸው:: በሌላ በኩል በዚሁ ሽፋን ሌሎች የትምክህት አጀንዳዎችን ለማራመድ ይጠቀሙበታል:: በሌላ በኩል ሃይማኖታዊ መንግስት ወይም መንግስታዊ ሃይማኖት የመመስረት ተራ የእኛ ነው በሚል የዓለም ዓቀፍ የአህጉር ዓቀፍ የአክራሪነት/ጽንፈኝነት አመለካከታቸውን በሃገራችን ተግባራዊ ለማድረግ የሚረባረቡ ግለሰቦችና ቡድኖች ሲንቀሳቀሱ ይታያል:: እነዚህም አካላት አዲስ ተዛባ ግንኙነት የመፍጠር ፍላጎትና ኣላማ ያላቸው ሲሆን ለጠባብነት አጀንዳዎቻቸው መጠቀሚያ ያደርጉታል:: በሁለቱም ጽንፎች የሚታየው ፍላጎትና

ዓላማ የሴኩላሪዝም መርህ ለሁሉም ሕዝቦች ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች የሚጠቅምና በሰላም አብሮ የመኖር ዋስትና መሆኑን በገሃድ የሚፃረር ነው፡፡

7.1.2. የመንግስት ተቋማትን ለራስ ሃይማኖት መገልገያና ማስፋፊያ የማድረግ ዝንባሌ

በተደጋጋሚ እንደተገለፀው መንግስትና የመንግስት ተቋማት የእኔ ነው የሚሉት ሃይማኖት የላቸውም፡፡ በመንግስት ተቋማት አገልግሎት የሚሰጡ አመራሮችና ሠራተኞች የፈለጉትን ሃይማኖት እምነት የመያዝና ያለመያዝ መብት ግን የሴኩላሪዝም ድንጋጌ በመሆኑ መብታቸው ነው፡፡ ሆኖም ለሁሉም ሃይማኖት/እምነት ተከታዮች ከአድሎአዊ አመለካከትና አሠራር የፀዳ ግንኙነት መፍጠርና መማልገል ግዴታቸው ነው፡፡ ከዚሁ በተቃራኒ የራስን ሃይማኖት መሠረት ያደረገ የመጠቃቀም ዝንባሌና ተቋሙንም በራስ ሃይማኖት መገለጫዎች ለመቃኘት የሚደረጉ እንቅስቃሴዎች አሉ፡፡

ይህ በተቋማቱ ውስጥ የሴኩላሪዝም መርሆዎች መጣስ ብቻ ሳይሆን መልካም ልማታዊ አስተዳደርንም የሚጎዳና ሕዝባችን በመንግስትና በመንግስት ተቋማት የሚኖራቸውን አመኔታና እርካታ በእጅጉ የሚጎዳ ነው፡፡ ስለዚህ የመንግስት ተቋማት አመራርና ሠራተኛ ማንኛውንም ዓይነት የሴኩላሪዝም አስተሳሰብን ከሚፃረሩ አስተሳሰቦችና ድርጊቶች መቆጠብና ገለልተኛና ፍትሐዊ አገልግሎት ለማቅረብ ራሱን ማዘጋጀት ይጠበቅበታል፡፡ ስለዚህ የየመንግስት ተቋማት ሕገ-መንግስታዊ ተልዕኮን በሚወጡበት ወቅት የሴኩላሪዝም መርህ ለድርድር የማይቀርብ ጉዳይ መሆኑን በመረዳት ሕዝቡን በታማኝነት ለማገልገልና ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶችን ለማስጠበቅ የገቡትን ቃል እያከበሩ መሆኑን ማረጋገጥ ይገባል፡፡

7.1.3. የትምህርት ተቋማትን የሃይማኖት ማስፋፊያ የማድረግ ዝንባሌ

በሕገ-መንግስታችን አንቀጽ 11 መንግሥትና ሃይማኖት የተለያዩ መሆናቸው ተደንግጓል፡፡ የሚለያዩበትን መንገድ ሲያስቀምጥ መንግሥት በሃይማኖት ጉዳይ ጣልቃ አይገባም፡፡ ሃይማኖትም በመንግሥት ጉዳይ ጣልቃ እንደማይገባ ይገልጻል፡፡ በተጨማሪም በአንቀጽ 90/2 ትምህርት በማናቸውም ረገድ ከባህል፣ ከሃይማኖትና ከፖለቲካ ተፅዕኖ ነፃ መሆን እንዳለበት ተደንግጓል፡፡

የዜጎች የእምነት ነፃነትና የሃይማኖት እኩልነት በተሟላ መንገድ እንዲከበር የመንግሥትና የሃይማኖት መለየት፣ የመንግሥትና የግል የትምህርት ተቋማትም የትምህርት ስርዓታቸው ከማንኛውም ሃይማኖታዊ፣ ባህላዊና ፖለቲካዊ ተፅዕኖ ነፃ ማውጣት ግዴታ መሆኑን መገንዘብ ይገባል፡፡ ከዚህ አፈፃፀም ውጭ የዜጎች የእምነት ነፃነትና የሃይማኖት እኩልነት ጉዳይ የተሟላ ዴሞክራሲያዊ መብት ሆኖ ሊተገበር አይችልም፡፡ በዚህ ዙሪያ ሕገ-መንግስታችን ያስቀመጣቸውና

በተባበሩት መንግሥታት የሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች አከባበር አንቀጽ 18 የተቀመጡት ወሳኙና ካለምንም ማስተጓጎል መከበር ያለባቸው መብቶች ይሆናሉ ማለት ነው፡፡

ሴኩላሪዝምን በመንግሥትና በሕዝብ የትምህርት ተቋማት በጽናት የማረጋገጥ ጉዳይ ሕገ-መንግስታችንን የማክበርና የማስከበር ጉዳይ ነው፡፡ የዜጎቻችንን የተሟላ ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶቻቸውን የማረጋገጥ ጉዳይ ነው፡፡ ለሕግ የበላይነት የመገዛትና ለሁሉም ብዝሃነቶች ነፃነትና እኩልነት የመቆም ግዴታን የመወጣት ጉዳይ ነው፡፡ ከመዋእለ-ህፃናት እስከ ከፍተኛ ደረጃ የሚገኙት የመንግስትና የግል የትምህርት የተቋማት ዜጎችን ከመጥፎ ስነ-ምግባር በመጠበቅ በገንቢ የስነ-ዜጋ እሴት የሚታነፁባቸው መሆን ይገባቸዋል፡፡

ሴኩላሪዝምን በትምህርት ተቋማት የማረጋገጥ ጉዳይ ደግሞ በተለየ መንገድ ሊታይ የሚገባው ነው፡፡ የትምህርት ተቋማት ብቁና በሰብዕናው ሙሉ የሆነ አገር ተረካቢ ዜጋን የማፍራት ኃላፊነት የወሰዱ ተቋማት ናቸው፡፡ እነዚሁ ተቋማት የአገራችንን የወደፊት እጣ ፈንታ ብሎም የህዳሴ ጉዟችን ስኬት የሚወስኑ ተቋማት ናቸው፡፡ በልማታዊ ዴሞክራሲያዊ አስተሳሰብ የታነፁ ዜጎች የሚወጡባቸው ተቋማት ናቸው፡፡

በጥናትና ምርምር፣ በፈጠራና ስርፀት የተካኑ ተቋማት ናቸው፡፡ የመማር ማስተማር ተግባራቸው ከየትኛውም ተፅዕኖና ቁጥጥር በፀዳ መንገድ መፈጸም ያለበትና ሁሉም የትምህርት አደረጃጀትና ማህበረሰብ ሙሉ ጊዜው ለዚሁ ዓላማ ብቻ እንዲያውል ይጠበቃል፡፡

የትምህርት ተቋማት የተገለፁትን አገራዊ ግቦች ሊያሳኩ የሚችሉት የተቀበልዋቸው ተማሪዎች፣ መምህራንና የአስተዳደር ሠራተኞች ሕገ-መንግሥታዊ ስርዓቱን በተሟላ መንገድ ማክበርና ማስከበር ሲችሉ ብቻ ነው፡፡ ተቋሞቹ የፀረ-ሴኩላር ዝንባሌዎችንና ተግባራትን የሚስፋፋባቸው ከሆኑ የትምህርት ጥራት መጓደል ብቻ ሳይሆን የአገርና የሕዝብን ጥቅም የማያስጠብቁ ተቋማት መሆናቸው የማይቀር ነው፡፡ የአገርና የሕዝብን ህልውና የመጠበቅና ስራ የመፍጠር ችሎታ የሌላቸው፣ የአገር ተረካቢነት ሚናን በአግባቡ ሊወጡ የማይችሉ ዜጎች የሚራረክቡበትን ዕድል የሚያሰፉ ተቋማት ሊሆኑ ይችላሉ፡፡

የትምህርት ተቋማት የመማር ማስተማር ልቀት፣ የጥናት የምርምርና የፈጠራ ስራዎች ልቀትና የማኅበራዊ አገልግሎቶች ልቀት ማዕከላት እንዲሆኑ የሚጠበቅና መንግሥትና ሕዝብ ከፍተኛ ገንዘብና የሰው ሃብት እያፈሰሰ የሚገኝ ሲሆን፣ በሌላ በኩል ጤናማ ያልሆኑና የሴኩላሪዝምን መርህ የሚቃረኑ ዝንባሌዎች እየተበራከቱ የመጡበት ሁኔታ ታይቷል፡፡

በተለይም በተማሪዎች ላይ በማነጣጠር የትምህርት ተቋማት ማህበረሰብ በተለያዩ የሃይማኖቶች ጥላ ስር በማደራጀት በስፋው የመንቀሳቀስ ፍላጎት ያላቸው አካላት አሉ፡፡ ሃይማኖትን መሰረት ያደረገ የተማሪዎች አቀባበል፣ የመኝታ ክፍሎች ድልድል፣ የቱቶሪያል አሰጣጥ፣ የውጤት ምዘና፣ የቤተ-መፃህፍት አገልግሎት፣ ወዘተ ተግራዊ የማድረግ ዝንባሌ የሚታይባቸው ግለሰቦችና ቡድኖች የሚታዩባቸው አጋጣሚዎች ጥቂት አይደለም፡፡ በተለይም የሃይማኖት ትምህርት ማስፋፊያ ተቋማት ሳይሆኑ በመደበኛ ትምህርት ተቋማት ውስጥ ካሪኩለም ቀርፀው መፃህፍት አሳትመውና መምህራን ቀጥረው ሃይማኖትን የሚያስተምሩ ወይም ስለሃይማኖት የሚያስተምሩ የትምህርት ተቋማት በአፋጣኝ ማስተካከያ ሊደረግባቸው ይገባል፡፡

7.1.4. የሴኩላሪዝምን መርሆ ፀረ-ሃይማኖት አቋም አድርጎ የመመልከት ዝንባሌ

የኢፌዴሪ ሕገ መንግስት ሴኩላሪዝምን እንደ መርህ ሲቀበል ዜጎችን ሃይማኖት አልባ የማድረግ ፍላጐት እንደሌለው ይታወቃል፡፡ ዜጎች/ሕዝቦች የፈለጉትን ሃይማኖት/እምነት የመከተል ነፃነት በሕገ መንግስታችን የተረጋገጠ መብት ነው፡፡ የመንግስት ተቋም ሁሉንም የሃይማኖት/እምነት ተከታዮች ለማገልገል የተቋቋመ ሃይማኖት የለሽ ተቋም መሆኑ ለሁሉም ሃይማኖቶች ነፃነትና እኩልነት ሲባል እጅግ አስፈላጊ ነው፡፡ ሕዝባችንም የራሱን ሃይማኖትና እምነት የመከተል መብቱ እንደተጠበቀ ሆኖ የሌላውን ማመን ሳይጠበቅበት መብቱን በማክበር በሰላም አብሮ የመኖር እሴቱን ማስቀጠል ይጠበቅበታል፡፡ መንግስት በዚህ ጉዳይ ላይ ከሕገ-መንግስታችን በመነሳት የማይፈቅደው ነገር ቢኖር መንግስታዊ ሃይማኖት ወይም ሃይማኖታዊ መንግስት የማቋቋም ዝንባሌ ነው፡፡

በዚሁ ጉዳይ መፈቀድ የሌለበት ሃይማኖትን ሽፋን በማድረግ የኪራይ ሰብሳቢነት ፍላጐት ማራመድ፣ የአቋራጭ የፖለቲካ ስልጣን ጥማትን ለማርካት መንቀሳቀስና የሀዳሴ ጉዟችንን ለማጨናገፍ የሚደረጉ ድብቅና ግልጽ እንቅስቃሴዎች ብቻ ናቸው፡፡እነዚህ ጉዳዮች በሕገ-መንግስታችን አንቀጽ 27(5) የተመለከቱና ገደብ የተጣለባቸው ጉዳዮች ናቸው፡፡

7.1.5. የሴኩላሪዝም መርሆ ሲጣስ ተጠያቂነት በአሠራር ተደግፎ የማይተገበር መሆኑ

በሰነዱ በተለያዩ ክፍሎች ሴኩላሪዝም ከሰላም ልማት መልካም አስተዳደርና ዴሞክራሲ ጋር ያላቸውን ጥብቅ ትስስር አይተናል፡፡ ስለዚህም ሴኩላሪዝም በሃገራችን ሁኔታ መተግበር የህልውና ጥያቄ ይሆናል ማለት ነው፡፡ ሴኩላር ያልሆነ ግንኙነት/አገልግሎት ከሕገ-መንግስታችን ጋር የሚጋጭ ፀረ- ሰላም፣ ፀረ-ልማት፣ ፀረ መልካም አስተዳደርና ፀረ-ዴሞክራሲ የሆነ አመለካከትና ተግባር ይሆናል ማለት ነው፡፡

ስለዚህ በአመለካከት ስርፀት በአሠራር መመለስ ያለባቸው ጉዳዮች እንዳሉ ሆኖ ተጥሰው ሲገኙ የመንግስት ተቋማትና ግለሰቦች የሚጠየቁበትና ሕጋዊ እርምጃ የሚወሰድበት አሠራር እስከአሁን በተሟላ መንገድ የተዘረጋ አይደለም፡፡ የመንግስት ተቋማት አመራሮችና ፈጻሚዎች በቂ ትኩረት ሰጥተው የተንቀሳቀሱበት አጀንዳም አይደለም፡፡

ከዚህ ነባራዊ ሁኔታ በመነሳት የመንግስት ተቋማት በተለይም ከዜጎች ጋር በሚኖራቸው ግንኙነት ላይ ሴኩላሪዝም በተሟላ መንገድ መተግበሩን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል፡፡ በዜጎች ቻርተርም በግልጽ መደንገግና ተገልጋዩ ማኅበረሰብ ተጥሶ ሲገኝ ቅሬታውን የሚያቀርብበትና ፈጣን ምላሽ የሚያገኝበትን አሠራር መትከል አንገብጋቢ ጉዳይ ይሆናል፡፡

የየተቋማት የቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ እና የዲሲፕሊን ኮሚቴ አሠራር በጉዳዩ ላይ የተሟላ ግንዛቤ እንዲኖረው በማድረግ ሙሉ ሠራተኛው በሴኩላሪዝም ዙሪያ የሚፈጠሩ ጉድለቶች እንዳይኖሩ እንዲረባረብና ጉድለቶች ሲገኙም አፋጣኝ እርምት እንዲወስድ የጋራ መግባባት ላይ ሊደረስ ይገባል፡፡ የእርምት እርምጃዎችም እየተወሰዱ እንደማስተማሪያም ጭምር ጥቅም ላይ ሊውሉ ይገባል፡፡

7.2. የሴኩላሪዝም አተገባበር ጉድለት የሚያስከትለው አደጋ

የሴኩላሪዝም መርሆን ማስከበር ካልተቻለ በርካታ አደጋዎችን ያስከትላል፡፡ የመጀመሪያው አደጋ ሕገ-መንግስትን ያለማስከበር፣ የሕግ የበላይነትን ያለማስጠበቅ ነው፡፡ በሕገ-መንግስት የማይመራ ሃገርና ማህበረሰብ አደጋው ህልውናን የሚፈታተን እንደሆነ ለሁሉም ግልፅ ነው፡፡ ሴኩላሪዘም ሕገ-መንግስታዊ ድንጋጌ በመሆኑ በየትኛውም ገፅታና መንገድ የሚገለፅ ቀለል ተደርጎ ለወሰድ አይችልም፡፡ ስለሆነም ሴኩላሪዝምን ያለማክበርና ያለማስከበር ማለት ህገ-መንግስታችንን መጣስ ማለት ነው፡፡

ሁለተኛው አደጋ የሴኩላሪዝም መርሆ ካልተከበረ የዴሞክራሲ ስርዓት ግንባታ እውን ሊሆን አይችልም፡፡ ዴሞክራሲ የማስፈን ጉዳይ ለሁሉም ሃይማኖቶች በእኩል ከማገልገል ውጭ ሊታሰብ አይችልም፡፡ ሴኩላሪዝም ተግባራዊ ካልተደረገ ዴሞክራሲ እየቀጨጨ በሂደትም ፀረ-ዴሞክራሲ አሰራር እየነገሰ መሄዱ አይቀርም፡፡

ሶስተኛው ሴኩላሪዝምን ባለማስፈፀም የሚከሰት አደጋ የመንግስት ተቋማት የሃይማኖትና እምነት ማስፋፊያ የመሆን ዕድል የሚያስከትል መሆኑ ነው፡፡ ማንኛውም የመንግስት ተቋም የተደራጀና በርካታ የሰው ኃይል የተሰባሰበበት ማዕከል ነው፡፡ በዚህ ተቋም ሴኩላሪዝም በማይተገበርበት ጊዜ የተለያዩ ሃይማኖቶችና እምነት ተከታዮች የራሳቸውን ሃይማኖት ለማስፋፋት

133850
1412.5
1689.5
1412.5
721.30
657430

የሚወዳደሩበት መሆኑ አይቀርም፡፡ በዚህ ምክንያት አገልግሎቶችም እድሎ የሚፈፀምባቸው፡ ለእነዚህ ተቋማት የሚመደብ በጀትም ከሃይማኖታዊ መነፅር እየተቃኘ ለቅርምት እንዲዳርግ የሚያደርግ ነው፡፡ ተቋማት የሃይማኖት ማስፋፊያና የውድድር መነሃሪያ እንዲሆኑ ያደርጋል፡፡ የሃይማኖት ተቋማትም በመንግስት ተቋማቱ ያሉትን ተከታዮቻቸው እየመዘኑ የተለየ ትስስር እንዲፈጥሩ በሂደትም እገሌ ተቋም የእገሌ ሃይማኖት ደጋፊ ነው የሚል አስተሳሰብ እንዲፈጠር ያደርጋል፡፡

አራተኛው አደጋ አክራሪነትን የሚያስከትል መሆኑን ነው፡፡ ከመርሆ የወጣ አካሄድ፡ ሕገ-መንግስታዊ መርሆ የማይከበርበት አፈጻጸምና ፖለቲካዊ ሁኔታ ለሁሉም ጎጂ ተግባራትና ፈጻሚዎች የተከፈተ በር ነው፡፡ በሃይማኖቶች መካከል እና በሌሎችም ማንነቶች መካከል መራራቅና ቅራኔ እንዲፈጠር፡ ይህም እየተባባሰ በመሄድ ወደ አክራሪነት እንዲያድግ የሚያደርግ ዕድል ይፈጥራል፡፡ ስለሆነም ሴኩላር መርሆን ያለማክበር አክራሪነትን የሚያስፋፉ ሁኔታ እንደሚፈጥር ግልፅ ሊሆን ይገባል፡፡

በአጭሩ የሴኩላሪዝም ድንጋጌዎች ያለመከበር ወይም ሕገ-መንግስታዊ ስርዓቱን በተሟላ መንገድ በማይከበርበት ወቅት የሕግ የበላይነት ይጣሳል፡፡ ይህም ተመልሶ ሰላምን ያናጋል፡ ልማትን ይደናቅፋል፡ እንዲሁም መልካም አስተዳደርን ብሎ ነገር ሊታሰብ አይችልም፡፡ ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶችም ይጣሳሉ፡፡ ስለዚህ የሴኩላሪዝም አስተሳሰብና ድርጊትን ጥያቄ ውስጥ የሚያስገባ የትኛውም እንቅስቃሴ በሃገራችንና በሕዝቦቻችን ሕልውና ላይ የተነጣጠረ አደጋ መሆኑ አይቀሬ ነው፡፡ ይህንኑ ጠንቅቆ በመገንዘብ በአንድ በኩል የሴኩላሪዝም አመለካከት ግንባታን ማጠናከርና በሌላ በኩል ደግሞ ተጥሶ ሲገኝ አፋጣኝ የእርምት እርምጃ የሚወሰድበትን አሠራር መዘርጋት እንገብጋቢ ጉዳይ ነው፡፡

8. የሴኩላሪዝም ትግበራ አቅጣጫዎችና የተቋማት ሚና

የመንግስት ተቋማት ተልዕኮዎቻቸውን በሚፈጽሙበት በማንኛቸውም ወቅት የሴኩላሪዝም ህገ-መንግስታዊ መርሆን መከተል፡ መፈፀም እና ማስፈፀም ሕገ-መንግስታዊ ግዴታቸው መሆኑን በጥብቅ መያዝ አለበት፡፡ ሴኩላሪዝምን በተሟላ መንገድ ለመተግበርና በየተቋሞቻችን መተግበር ያለባቸው ዋና ዋና ጉዳዮች የሚከተሉት ናቸው፡፡

አንደኛ ሴኩላሪዝምን የሚመለከት ተከታታይነት ያለው አመለካከት ግንባታ በአመራሩና በየፈጻሚው መካሄድ አለበት፡፡ ይህንን አስተሳሰብ የሚያሰርፁ ሥልጠናዎችና ግምገማዎች ከሌሎች